

Středoškolská technika 2024

Setkání a prezentace prací středoškolských studentů na ČVUT

MAUTHAUSEN

Ela Mikšíková

Gymnázium Zikmunda Wintra

náměstí Jana Žižky 186, 269 01 Rakovník

Poděkování

Poděkovat bych chtěla především paní profesorce Mgr. Janě Sukové, která je vedoucí mé práce a se vším mi byla ochotna poradit, vždy si na mě našla čas a napomáhala mi při zdokonalování této práce.

Dále bych chtěla poděkovat své rodině, která mi umožnila návštěvu KT Mauthausen v roce 2018 a za podporu při psaní mé práce.

Poslední velký dík patří příbuzným ze Slovenska za poskytnutí veškerých autentických dokumentů, ze kterých jsem čerpala.

Anotace

Práce popisuje výstavku, každodenní chod a zánik koncentračního tábora Mauthausen a pobočných táborů. Dalším hlavním tématem jsou životní podmínky pro vězně. Cílem je ukázat hrůzy, které byli lidé schopni páchat na jiných lidech, jen kvůli jiné národnosti, jinému náboženství či jinému názoru. Jako materiál k psaní práce mi posloužila návštěva Mauthausenu se speciální prohlídkou pro pozůstalé, autentické dokumenty, které nám pradědeček zanechal a pár knížek.

Klíčová slova

disciplína; koncentrační tábor; vězeň; Mauthausen; utrpení

Annotation

The work describes the construction, daily operation and the downfall of the Mauthausen concentration camp and sub-camps. Another main topic is the living conditions for prisoners. The goal is to show the horrors that people were able to commit on other people, just because of a different nationality, a different religion or a different opinion. A visit to Mauthausen with a special tour, authentic documents that my great-grandfather left us and a few books served as material for writing the thesis.

Keywords

discipline; concentration camp; prisoner; Mauthausen; suffering

Obsah

1	ÚVOD	5
2	PŘÍČINY A VZNIK KONCENTRAČNÍCH TÁBORŮ ZA II. SVĚTOVÉ VÁLKY.....	5
2.1	DĚLENÍ KONCENTRAČNÍCH TÁBORŮ.....	6
2.2	STATISTICKÉ ÚDAJE Z KONCENTRAČNÍHO TÁBORA	7
3	KONCENTRAČNÍ TÁBOR MAUTHAUSEN.....	8
3.1	VZNIK	8
3.1.1	<i>Poloha</i>	9
3.2	ORGANIZAČNÍ ČLENĚNÍ	9
3.3	ZAŘÍZENÍ TÁBORA	10
3.4	OSTATNÍ TÁBORY SPADAJÍCÍ POD KTM.....	13
4	ŽIVOT VĚZŇŮ / POKUSY O ÚTĚK.....	13
4.1	STRAVA A ŽIVOTNÍ NÁKLADY	15
4.2	UTRPENÍ	16
4.3	LÉKAŘSKÁ PÉČE.....	17
4.4	PŘÍJEM DO TÁBORA	19
4.5	PRÁCE VĚZŇŮ.....	19
4.6	VZTAHY MEZI VĚZNI / ODBOJ	21
4.7	KONTAKT S BLÍZKÝMI	22
5	OSVOBOZENÍ TÁBORA.....	23
5.1	PRVNÍ DNY SVOBODY	24
5.2	ÚSKALÍ CESTY ZPĚT	24
6	ZÁVĚR.....	24
7	POUŽITÁ LITERATURA	26
8	ZDROJE OBRÁZKŮ.....	28
9	OBRÁZKOVÁ PŘÍLOHA	30

1 ÚVOD

K tématu mé ročníkové práce mám blízko již od dětství. Stalo se tak díky mému pradědečkovi, panu Jaroslavu Šircovi, který byl vězněn v koncentračním táboře Mauthausen, a to od roku 1941 až do konce války roku 1945. Tato nešťastná událost, která ovlivnila životy všech členů širší rodiny, mi umožnila přístup k materiálům, které nejsou dostupné každému. Jedná se o autentické dokumenty k danému tématu. Rozhodla jsem se této šance využít a napsat svou práci. Vyplývá z toho, že materiál k napsání budu čerpat především z vyprávění členů rodiny, z návštěvy koncentračního tábora Mauthausen a z dokumentů, které dědeček uchoval. Jako hlavní cíl vidím, napsat práci z pohledu pravnučky vězněného a zachytit událost nejen z pohledu vězňů, ale i jejich rodin.

Nechtěla jsem se zaměřit jen na jeden určitý úsek tohoto tématu, a proto jsem se rozhodla práci rozdělit na více kapitol, kde uvedu základní informace a nebudu téma rozepisovat do hloubky. Chtěla bych především předat základní informace, které by měl znát každý a připomenout si, jak vážné toto téma bylo a je. Poukázat také na to, jak se povedlo pradědovi přežít muka, která zažíval v Mauthausenu, díky čemu se mu podařilo situaci zvládnout a vrátit se po 3 letech a 6 měsících domu k manželce. Proto do každé sekce zahrnu všeobecně známá fakta dohledatelná v literatuře apod. a pro doplnění poslouží příběh mého pradědy.

Myslím si, že ne každý si je vědom, jak to skutečně v pracovních a koncentračních táborech vypadalo a jakým utrpením si povětšinou nevinní lidé museli projít. To především v KT Mauthausen. Každý zná tábor Osvětim či Terezín, ale Mauthausen je často opomíjen, a proto bych ho chtěla více dostat do povědomí lidí. Zmíním se o zatčení pradědy a jeho příchodu do KT, o jeho nasazení do práce v kamenolomu, o životě na bloku, o kamarádství, o nemocech a receptech na nemoci také o disciplíně a vytrvalosti, které byly součástí dědova života v KT. Dále zmíním jeho postup na lepší pracovní pozici v továrně na zbraně ve Steyeru, jeho celoživotní přátelství se spoluvězněm panem Františkem Havlůjem, osvobození KT Mauthausen americkými vojsky, cestu domů, dědův život po návratu a dopady jeho věznění na rodinu.

2 PŘÍČINY A VZNIK KONCENTRAČNÍCH TÁBORŮ ZA II. SVĚTOVÉ VÁLKY

První koncentrační tábory začaly vznikat hned po nástupu Adolfa Hitlera k moci roku 1933. Ovšem samotné koncentrační tábory se objevují poprvé za britských válek, nacisté je poté jen zdokonalili. Myšlenka zbavit se a izolovat nežádoucí obyvatelstvo přišla již v 19. a 20. stol. během búrských válek v Jižní Africe. Tyto „koncentrační tábory“ však nebyly jen pro Búry

(africké obyvatelstvo, osadníci), ¹ale i pro černošské Afričany, kteří krom uvěznění byli nuceni k práci. První koncentrační tábor takový, jak ho známe, byl zřízen 20. dubna 1933 Heinrichem Himmlerem. Jednalo se o KT Dachau. První vězni tábora byli především komunisté a sociální demokraté. Po jmenování Theodora Eicke velitelem tábora se vše změnilo a tábor přešel na režim, který spočíval v teorizování a ponižování vězňů. Tábor byl obehnan elektrickým plotem, postavily se strážní věže, nasadili se zaměstnanci na hlídání tábora. Tím byla zavedena jakási šablona pro koncentrační tábory. Eicke se roku 1934 stal inspektorem všech KT. Ze začátku tábory sloužily k izolaci potencionálních i skutečných politických odpůrců nového režimu. Později jejich funkcí začala být tichá likvidace nepohodlných jedinců a vystoupala až na věznění a vraždění různých etnických skupin, duchovních, homosexuálů, psychicky i fyzicky nemocných lidí apod. Netrvalo dlouho a nacisté začali využívat vězně jako pokusné králíky k výzkumům a pokusům. To výrazně přispělo k úmrtnosti v KT².

2.1 Dělení koncentračních táborů

Koncentrační tábory se podle šéfa Hlavního úřadu říšské bezpečnosti SS-Obergruppenführera Reinharda Heydricha rozdělovaly do čtyř stupňů a tj. stupeň I, stupeň Ia, stupeň II a stupeň III. Tábor stupně I sloužil pro méně provinilé a podmíněně polepšitelné vězně. Cílem těchto táborů nebylo vězně zlikvidovat, ani využít k otrocké práci. Neplatilo ale, že lidé v těchto táborech neumírali. Pro tábory všech stupňů platí špatná hygiena a podmínky k životu. Díky tomu se v táborech velice rychle rozšiřovaly nemoci všeho druhu. Lidé byli tak slabí, že je skolila i pro nás obyčejná rýma či nachlazení. Mezi tábory prvního stupně patřil například KT Dachau, KT Sachsenhausen³ či pro některé překvapivě Osvětim. Stupeň Ia sloužil pro vězně vyžadující šetrné zacházení. Mezi ně spadají starší a téměř pracovně neschopní lidé. Mělo se to týkat prominentních politiků a duchovních. Jejich úkolem bylo obhospodařování bylinkářských plantáží v Dachau. Pokud byl podle příslušníků SS člověk těžce provinilý, ale mohl se stále napravit a vychovat, šel do tábora druhého stupně. Takovým táborem byl například KT Buchenwald či Auschwitz II. Nejhorší kategorií, jakou mohl koncentrační tábor obdržet, tj. třetí kategorie, se mohl chlubit pouze KT Mauthausen s pobočným táborem Gusen. „... pro těžce provinilé, nenapravitelné a zároveň již soudně trestané a asociální vězně v ochranné vazbě, sotva převýchovy schopné“⁴ to pravil R. Heydrich ve svém výnosu, ze kterého je jasné, pro koho měl tento tábor být. V táborech přesto končili především nevinní lidé. Dále tábory můžeme rozdělovat na transportní tábory, kde vězni čekali na další transport, na pracovní,

¹Búrové/Afrikánci. Online. Encyklopedie migrace. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/buroveafrikanci/>. [cit. 2023-11-27].

²JANDOUREK, Jan. *Koncentrační tábory nejsou jen vynález kolonialismu zdokonalený Hitlerem*[online]. 2017 [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/historie/80877/koncentracni-tabory-nejsou-jen-vynalez-kolonialismu-zdokonaleny-hitlerem.html>

³JANÍK, Vlastislav. Dějiny koncentračního tábora Mauthausen. TOMÁŠEK, Miroslav a Lukáš VÍŠEK. ČSOL [online]. 2023 [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: <https://www.csol.cz/z-historie/druhy-odboj/dejiny-koncentracniho-tabora-mauthausen/>

⁴JANÍK, Vlastislav. *Mauthausen – konečná stanice: dějiny koncentračního tábora*. Praha: Toužimský & Moravec, 2017. Pohled do historie. ISBN 978-80-7264-182-6 str. 15

určené především pro vězně využívané k manuální práci a vyhlazovací tábory k masovému zabíjení lidí. V každém z těchto táborů bylo nelidské a brutální zacházení na denním pořádku.

2.2 Statistické údaje z koncentračního tábora

V prvním období výstavby byla průměrná délka života vězně v koncentračním táboře 15 měsíců. První větší transport z Prahy byl do Mauthausenu vyslán 3. 10. 1941⁵. Přivezl přibližně 280 lidí. Do konce roku 1941 přivezli jen z českých zemí do tábora kolem 1400⁶ vězňů. Roku 1942 po atentátu Gabčíka a Kubiše na Reinharda Heydricha byla zavražděna velká skupina vězňů, mezi nimi i 152⁷ žen. Z transportů let 1942 zůstalo naživu pouze 10 %⁸ Čechů. V druhém období⁹ KTM byla průměrná délka života vězně 6 měsíců, a to kvůli rozrůstající se brutalitě na věznicích a masovému zabíjení. Co se týče třetího období¹⁰, průměrná délka života se opět vrátila na 9 měsíců, a to i přes začátek využívání vězňů k otročké práci ve válečném průmyslu. Během existence tábora jeho bránou prošlo 335 000¹¹ vězňů, včetně žen a dětí z více jak 30 zemí. 119 000¹² bylo usmrceno ať už zastřelením, plynem, shozením ze skály, petrolejovou injekcí, nahnáním do elektrických či ostnatých drátů, roztrháním psy nebo jiným brutálním způsobem. Jen v roce 1945 přišlo o život kolem 53 000¹³ vězňů. Celkový počet Čechů přivezených do KTM byl pak cca 7329, Slováků 800, z toho 4500 bylo umučeno¹⁴. Co se týče ostatních národností, bylo v KTM zaregistrováno více jak 37 000 nežidovských Poláků, 23 000 sovětských obyvatel, 6 200-8 650 obyvatel tehdejší Jugoslávie a 6 300 Italů¹⁵. Krom těchto národů v KTM byli například Španělé, Ukrajinci či Maďaři. Jen v bloku 20, který se bral za nejhorší, zemřelo více jak 5 000¹⁶ lidí, především ze Sovětského svazu. Mezi chladnokrevně

⁵ HLAVÁČEK, Stanislav. *Mauthausen* [online]. 2000 [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: <http://www.mauthausen.cz/uvod.html>

⁶ HLAVÁČEK, Stanislav. *Mauthausen* [online]. 2000 [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: <http://www.mauthausen.cz/uvod.html>

⁷ HLAVÁČEK, Stanislav. *Mauthausen* [online]. 2000 [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: <http://www.mauthausen.cz/uvod.html>

⁸ HLAVÁČEK, Stanislav. *Mauthausen* [online]. 2000 [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: <http://www.mauthausen.cz/uvod.html>

⁹ 1. Od r. 1939 do června r. 1943. Spojováno se jmény H. Himmler, R. Heydrich a O. Pohl

¹⁰ 2. Od 1943 do konce r. 1944. Hlavní postavou byl A. Speer.

¹¹ HLAVÁČEK, Stanislav. *Mauthausen* [online]. 2000 [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: <http://www.mauthausen.cz/uvod.html>

¹² FEDOROVÍČ, Tomáš. *Mauthausen* [online]. 2019 [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/koncentracni-tabory/mauthausen-3/>

¹³ HLAVÁČEK, Stanislav. *Mauthausen* [online]. 2000 [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: <http://www.mauthausen.cz/uvod.html>

¹⁴ HLAVÁČEK, Stanislav. *Mauthausen* [online]. 2000 [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: <http://www.mauthausen.cz/uvod.html>

¹⁵ HLAVÁČEK, Stanislav. *Mauthausen* [online]. 2000 [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: <http://www.mauthausen.cz/uvod.html>

¹⁶ HLAVÁČEK, Stanislav. *Mauthausen* [online]. 2000 [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: <http://www.mauthausen.cz/uvod.html>

zavražděné spadají i slavné osobnosti, jako například herec a písničkář Karel Hašler, herečka Anna Letenská, či básníci Ivan Javor a Hanuš Bonn. Krutý osud se nevyhnul ani pedagogům z vysokých škol, především z univerzity TGM. 17 profesorů, 3 docenti a 5 asistentů¹⁷ bylo umučeno. Celkově se v letech 1940-1945 zpopelnilo v krematoriích KTM 27 556 mrtvol, v Gusenu 30 000 mrtvol, v Ebensee přes 8 000 mrtvol a v Melku něco málo přes 4 000¹⁸.

3 KONCENTRAČNÍ TÁBOR MAUTHAUSEN

První zmínka o KT Mauthausen se objevila v létě roku 1938. V srpnu téhož roku do KTM přijeli první vězni, a to z KT Dachau. Mauthausen patřil do třetího, tedy nejhoršího stupně, podle kterých se tábory rozdělovaly. Díky tomu je znám jako jeden z těch nejbrutálnějších a nejtěžších na přežití, protože lidé přivezeni do tábora nebyli určeni k tomu se vrátit, jak řekl sám velitel tábora Franz Ziereis: „Sem se jen vchází, cesta ven vede jen komínem krematoria.“¹⁹ Pokud máme vybrat, jestli byl tábor transportní, pracovní, či vyhlazovací, jedná se o pracovní tábor. Tzv. „schody smrti“²⁰ jsou toho jasným důkazem. Vězni zde umírali denně. Mauthausen byl první tábor, postaven mimo území Německa. To z něj udělalo ústřední tábor (SS tyto tábory nazývala mateřskými tábory) celého východního území říše, Rakouska. Název Mauthausen byl znám daleko za hranice a stal se synonymem slova smrt.

3.1 Vznik

Vše začalo 29. dubna roku 1938, kdy vrchní funkcionáři SS založili v Berlíně firmu Dest GmbH – Německé závody k těžbě zemin a kamene. Tato společnost mimo jiné získala i žulové lomy u Gusenu. V květnu roku 1938 skupina vysokých německých policejních důstojníků navštívila a obhlížela mauthausenský kamenolom. Místo jim přišlo vhodné na vybudování nového tábora. Po obržení kamenolomu Wiener Graben a Marbach 8. srpna roku 1938 Himmler poslal pár stovek vězňů z Dachau na výstavbu tábora. Cílem bylo postavit tábor, který bude dodávat otroky pro práci v již zmíněném kamenolomu Wiener Graben. Nacisté měli velkou spotřebu stavebního materiálu důsledkem výstavby „nového Německa“, proto zřizovali cihelny, kamenolomy a jiná místa, kde se získával stavební materiál. Adolf Hitler, Albert Speer a Henrich Himmler se rozhodli pro toto budování využít vězně. V letech 1938-1939 byly vybudovány baráky 1-20. V létě 1939 byl vybudován hlavní tábor.

¹⁷ HLAVÁČEK, Stanislav. *Mauthausen* [online]. 2000 [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: <http://www.mauthausen.cz/uvod.html>

¹⁸ HLAVÁČEK, Stanislav. *Mauthausen* [online]. 2000 [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: <http://www.mauthausen.cz/uvod.html>

¹⁹ *Mauthausenský blok 2004/ číslo 24*

²⁰ Schody v kamenolomu u tábora, po kterých vězni tahali kvádry žuly.

3.1.1 Poloha

„Dole v údolí stříbrná hladina Dunaje a Emže, na obzoru zasněžené vrcholky Alp, na protější straně dvě kvetoucí třešně. A zde na vrcholu kopce kamenná tvrz.“²¹

Tábor leží přibližně 20 km od města Linz v Rakousku u městečka Mauthausen na vyvýšeném místě. Nachází se u něj dva kamenolomy – Marbach a Wiener Graben. Spadá pod katastr obce Marbach. Od českých hranic se tábor nachází necelých 60 km. V okolí najdeme lesy, pahorky, kopečky a výhled na Alpy²².

3.2 Organizační členění

V táboře pracovalo přibližně 2 000 příslušníků SS. Zpočátku měly útvary SS za úkol dělat stráž na nacistických schůzích, chránit vůdce strany a sloužit gestapu k účelům jejich potřeby. Až později se staly dozorčím mužstvem v KT a speciální jednotky byly vyslány do různých okupovaných zemí za účelem fyzické likvidace Židů a Slovanů.

Vedení tábora a lékařskou péči měli na starost právě muži z jednotek SS. Co se týče např. kuchařů či dokonce vedoucích bloků, toto měli na starost vybraní vězni. Ty určoval štáb táborového velitelství SS v rámci tzv. táborové samosprávy. Jednalo se povětšinou o „pokrevně příbuzné“, proto dávali přednost německým kriminálním vězňům. Tyto vězně bylo lehké zneužívat. Až do jara 1944 zastávali tyto vězni i důležité funkce. Co ovšem vykonávat nemohli byla např. táborová administrativa, funkce ve stavební kanceláři a politickém oddělení, nebo cokoliv týkající se zdravotnictví. Na tyto posty neměli odborné předpoklady. Co se dalo očekávat je, jistá solidarita ze strany SS vůči těmto vězňům, kteří pracovali na preferovaném pracovišti. Do jisté míry byli ušetřeni šikany a nevyzpytatelnému chování příslušníků SS. Měli i možnost se lépe oblékat, samostatně spát v posteli a šťastlivci mohli dokonce dosáhnout civilního životního standardu.

V čele hlavního tábora stál Lagerschreiber – táborový písař. Pod ním byli vrchní kápoři kamenolomu, výstavby tábora, výstavby sídliště SS, různé kápoři skladů, kuchyní, dílen, lékárny, obsluhujícího personálu a důstojníků SS, blokový personál a od roku 1943 šéflékaři ve zdravotnických zařízeních a v nemocničním táboře.

V každém bloku byl blokáč (tzv. starší bloku), písař a holič. Každá světnice pak měla štabáka (starší světnice) a pomocníka.

Od roku 1939 až do osvobození tábora mu velel Franz Ziereis. Bylo tak učiněno na rozkaz Theodora Eickeho. Ve funkci vystřídal Alberta Sauera.

²¹ *Mauthausen*. Praha: Sekretariát Krajského výboru KSČ, 1946

²² Osobní návštěva 03/2018

Mezi SS příslušníky nebyly moc přátelské vztahy. Ba naopak se mezi nimi vytvářela konkurence a intriky.

3.3 Zařízení tábora

Tábor I se skládal z baráků 1-15. Baráky 16-20 se nacházely zvlášť. Byly uzavřeny karanténní stanicí a obehnaný zdí. V prvním baráku se nacházela táborová písárna a obuvnická dílna. Barák 2-15 vězni využívali jako obytné bloky. Rozdělení byli povětšinou podle národnosti. Blok 3 a 4, který sloužil pouze pro kriminální vězně, blok 5 byl z jedné části nemocniční revír a z druhé židovský blok, 6. blok byl určen pro vězně různých národností, kteří pracovali především v kuchyni, blok 7 a 8 byl pro Poláky, Blok 9 a 10 obývali političtí vězni a vězni z Rakouska, Československa a Německa, v bloku 11 přebývaly děti a mládež, v bloku 12 Španělé, blok 13-15 byl určen Jugoslávům, Rusům, Francouzům a Italům. Každý z baráků byl 53 m dlouhý a 8,22 m široký, rozdělen na dvě části a to štuba²³ A vlevo a štuba B vpravo. Každá štuba byla dále rozdělena na dvě další místnosti – denní a noční, obě o ploše 178 m². denní místnost měla kamna a sloužila vězeňským funkcionářům. Ti zde i spali. Vězni se mohli zdržovat v noční místnosti. Mezi oběma štubami byly záchody s umývárnou a komora na palivo. Kolem baráků 1-15 se nacházely i květinové záhony. Jeden barák byl určen pro 300 osob.

Co se týče spaní, vězni měli dvou a třípatrové palandy ze dřeva, na kterých spali po dvou. Jako pyžamo sloužila košile, na přikrytí byla k dispozici povětšinou jedna stará přikrývka, nic jiného nebylo dovoleno. Vězeňští funkcionáři spali po jednom a měli slamník s prostěradlem a pořádnou přikrývkou, která byla povlečena do šedomodrých károvaných povlaků. Výjimkou byl blok 2, kde platila stejná pravidla jako pro funkcionáře.

V táboře nechyběla ani prádelna, která se nacházela v horní části prvního baráku, kde se dnes nachází kaple a místnost zasvěcená památce obětem.

Druhý barák vpravo byla kuchyň. Nahoře se nacházelo několik kotlů, dole skladiště na potraviny.

Každý, kdo do tábora přijel, dostal se do něj hlavní bránou. Ta byla jediným vchodem jak dovnitř, tak ven z hlavního tábora. Vlevo a vpravo od brány stály věže spojené dřevěnou plošinou. Poté se pohybovaly stráže. V pravé věži se nacházela služební místnost, takzvaný „Jourhaus“, jak místo vězňů nazývali. Zde byli kontrolováni jak při opouštění, tak při návratu z tábora. Na levé věži byl pro změnu připevněn řetěz, který sloužil k mučení vězňů. Táborové velitelství a tzv. Schutzhaftlagerschreibstube se nacházelo před hlavní bránou.

Dalším důležitým místem v táboře byl appellplatz, zjednodušeně nazýván „apelák“. Ten se nacházel hned za hlavní bránou. Jak již název napovídá, jedná se o prostornou plochu, na kterém byli třikrát denně vězni sčítáni. Krom toho se zde prováděly veřejné popravy a vězni se zde také

²³ Převzato z německého die Stubbe = světnice

mohli procházet ve svém volném čase. Místo bylo pečlivě střeženo z již zmíněných věží. Vězni zde stáli celé hodiny denně za jakéhokoliv počasí. Důsledkem toho zde vězni často umírali. V létě na ně pařilo slunce, v zimě pro změnu umrzli. Pokud bylo zapotřebí se rychle zbavit velkého počtu vězňů, nahnali je dozorcí na appellplatz a donutili je si sundat veškeré oblečení. Poté na ně nastříkali vodu a čekali. Vězni buď umrzli, nebo chytli nemoc na kterou podlehl později. Často se tak dělo hned při příjezdů nových vězňů.

Každý nový příchozí do tábora hned poznal zeď nářků kvůli její pověsti. Ta se nacházela vpravo vedle „Jourhausu“. Sloužila k vyslýchání nově příchozích. Dozorcí zde kladli dotazy a podle jejich nálady se mohla situace proměnit opět v týrání vězňů. Ti zde museli stát čelem ke zdi i celé dny, přičemž byli bití. To vše bylo doprovázeno řevem a komandováním důstojníků SS. Zeď je označena nápisem „Klagemauer“ (zeď nářků).

Hned po vybudování kamenné zdi bylo postaveno vpravo v horní části třetího baráku táborové vězení, které se nazývalo „bunkr“. Zde byli vězni i se spojeneckými vojáky podrobováni doplňovacím výslechům se vším všudy. Pár měsíců před osvobozením zde byli věznění i vynikající evropští politici, jako např. bývalý spolkový kancléř a hejtman Dolních Rakous DDr. h. c. Dipl. Ing. Leopold Figl nebo místostarosta města Vídně po r. 1945 Dr. Felix Hurdes.

Nedílnou součástí tábora bylo samozřejmě krematorium, a to rovnou tři. Jedno se nacházelo pod táborovým vězením, další u koutu, kde se popravovalo kulkou do týlu a poslední pod novou nemocniční budovou. Před zřízením krematorií byly ostatky spalovány v Ybbs nad Dunajem a v zámku Hartheim. Před tím, než byly ostatky spáleny, v pitevně vedle prvního krematoria jim byly vytrhnuty zlaté zuby a odstraněna potetovaná kůže. Z kůže se dále vyráběla stínítka lamp, kožená pouzdra nebo knižní obaly²⁴. Popel z mrtvol se vozil na haldu severně od bloku 15. Jelikož všechny oběti mauthausenských krematorií nemohly být spáleny, vykopali se r. 1945 v Marbachu „u lípy“ hromadný hrob pro 7-8 tisíc mrtvých.

Plynová komora hrála v KT také důležitou roli. Ta v Mauthausenu byla maskována jako koupací místnost se sprchami a odtokovými rourami. Těmi ovšem netekla voda, ale vpouštěl se do místnosti plyn. Vedle místnosti se nacházela komůrka, ze které se dalo sledovat dění v „koupací místnosti“ skrze okno.

Zmíněný odstřelovací kout se nacházel v podzemí mezi věznicí a novou nemocniční budovou, přímo před plynovou komorou. U stěny vlevo se nacházel výškoměr. Při tom, co se vězeň „měřil“ mu byla vypálena otvorem v prkně, které se nacházelo ve výšce hlavy, kulka do týla. Popraviště pro hromadné popravy zastřelením se nacházelo ve svahu naproti bloku 20 mimo táborové oplocení.

²⁴ JANÍK, Vlastislav. *Mauthausen – konečná stanice: dějiny koncentračního tábora*. Praha: Toužimský & Moravec, 2017. Pohled do historie. ISBN 978-80-7264-182-6

Nová nemocniční budova se ani nestihla dostavět. Byla však využívána. Při osvobození tábora byla pouze z poloviny dostavěna.

Tábor měl zvláště blok pro Židy. Byl to poslední blok v první řadě baráků před elektřinou nabitým plotem z ostnatého drátu.

Zmíněné bloky 16-20 sloužily jako karanténa pro nově příchozí. Později zde byli vězni různých národností, a nakonec zde ubytovávali ženy. V těchto barácích vězňové spali na dřevěné podlaze, někde na slámnících pokaždé hlavou k nohám souseda (tzv. sardinková poloha). V jednom objektu mohlo být až 2000 osob.

20. bloku se přezdívalo blok záhuby. Po zrušení karantény se z bloku stal nemocniční revír, ovšem později sem byli umisťováni sovětsí důstojníci, kteří uprchli ze zajateckých táborů a byli znovu lapeni. To jim zaručilo smrt. Od toho název „Vernichtungsblock“, blok záhuby. Vězni zde byli odloženi a nezbylo jim nic jiného než čekat na smrt, nejčastěji vyhladověním. Útěkům z tohoto bloku měla zabránit 2,5 m vysoká kamenná zeď, ostnatý drát pod napětím a dvě strážní věže.

V táboře II se nacházeli bloky 21-24. Sloužily pro nově příchozí. Dnes je zde hřbitov, kam byly roku 1960 převezeny ostatky původně pohřbené na táborovém hřbitově v Gusenu a ostatky těch, kteří zemřeli po osvobození tábora a byli tehdy pohřbeni na bývalém fotbalovém hřišti SS.

Tábor III, nacházející se na východním konci appellplatzu, se skládal z 8 baráků. Ty nebyly vybaveny ani záchody ani vodou. V roce 1944 sem přišly tisíce varšavských žen. Roku 1945 v březnu sem bylo přivedeno cca 3 000 nemocných vězňů, ze kterých bylo cca 1 000 usmrceno v plynových komorách. Ostatní se podařilo zachránit pomocí široké akce solidarity mezinárodního odbojového hnutí vězňů.

Tábor měl i své dílny. Například truhlářskou, krejčovskou nebo zámečnickou. Většina z nich se nacházela za táborovou zdí podél bloku 20, 24 a tábora III.

14 cirkusových stanů tvořilo stanový tábor. Zde byly původně umístěny varšavské ženy ovšem začátkem roku 1945 sem byli přesunuty tisíce maďarských vojáků. Stany nebyly vybaveny ani vodou ani toaletou.

Sanitní tábor též nazýván „ruský lágr“ byl původně, jak už název napovídá, určen pro sovětské válečné zajatce. Poté zde bylo zřízeno nemocniční oddělení KTM. Panovaly zde příšerné podmínky a vězni zde nepřetržitě trpěli hladem. To vedlo i k ojedinělému kanibalismu²⁵. V posledních letech fungování tábora zde bylo neustále cca 10 000 nemocných. Dnes je zde pomník, který byl rakouskou vládou postaven na památku sovětských občanů, kteří zde zahynuli.

²⁵ Průvodce bývalým koncentračním táborem Mauthausen, sepsal a sestavil bývalý mauthausenský vězeň

Několik dosud nezmíněných objektů sloužilo potřebám SS. Jedná se například o sportovní hřiště mužstva SS. To se nacházelo naproti sanitárnímu táboru na volném prostranství. Po osvobození se stalo přechodně vězeňským hřbitovem. Tam, kde dnes před hlavní bránou mimo tábor stojí pomníky různých národností dříve stály baráky strážního mužstva SS, SS-lazaret, táborové gestapo, skladiště, a dokonce kasino pro mužstvo a důstojníky SS.

Když v roce 1945 nestačily tři spalovací pece kvůli největší úmrtnosti za chodu tábora, začaly se zřizovat masové hroby. V Marbachu byl hrob pro 9 680 těl, v Mauthausenu pro 2 000. Další masové hroby byly vykopány po osvobození tábora, a to v Gunskirchenu 7 pro 1 227 těl, v Mauthausenu, Ebensee a Gusenu celkem pro 2 167 těl a ve Welsu pro 1 032 těl.

3.4 Ostatní tábory spadající pod KTM

KT Mauthausen – Gusen měl dohromady 49 pobočných táborů, některé částečně stálé a některé existující pouze dočasně. Jejich výstavba začala po rozmachu budování a přemísťování zbrojního průmyslu, ve kterém později vězňové sami pracovali. Veškeré pobočné tábory KTM byly budovány na území Rakouska, nedaleko hlavního tábora. Rozhodně nejznámější jsou ty ve Steyeru, kde vězni pracovali v místní továrně Daimler Puch, další prosluly díky soustřeďování raketového vývoje, výrobě kuličkových ložisek a obsluze destilačních zařízení. Ty se nacházely v Ebensee, který měl krycí označení „Zement“ (cement) a „Kalk“ (vápno). Zde pobývalo cca 10 000 vězňů. Tři tábory byly dokonce vybudovány na řece Enži, která protéká Steyerem, za účelem využití vězňů pro stavbu vodních elektráren. Dalšími pobočnými tábory jsou například Linz I, Linz II – zde se soustředil zbrojařský závod Hermanna Göringa, cca 7 000 vězňů, Eisenerz – zde se těžila železná ruda, cca 500 vězňů, Lenzing – jednalo se o ženský tábor s textilním průmyslem, 600 vězňů, Ternberg – opět zbrojařský závod, cca 200 vězňů či Wels-Gunskirchen – záchytný tábor s cca 10 000 vězni. Tábor Melk s krycím označením „Quartz“ (křemen) byl také vybudován s cílem postavit podzemí továrnu na výrobu kuličkových ložisek. Nacisté využívali i již zmíněný zámek Hartheim u Lince. Zde usmrcovali nemocné a duševně choré vězně z Rakouska a Bavor. Každý sem dovezený vězeň byl zabit plynem.

4 ŽIVOT VĚZŇŮ / POKUSY O ÚTĚK

Přežívat v koncentračním táboře nebylo nic lehkého. Žít v neustálém strachu o svůj život bez jakéhokoliv vědomí co bude dál, s faktem, že stačí, aby se dozorčí špatně vyspal a už vás bude fyzicky i psychicky týrat, je strašná věc, kterou v první řadě neměl nikdo nikdy vůbec zažít. Bohužel, těmito útrapami si prošly milióny, povětšinou nevinných lidí. Jejich přesný počet se ani nedá určit.

Proto se vězni pokoušeli o plánované i spontánní útoky, většinou však nezdařené. I když krajina kolem KTM nabízela příznivé podmínky k útěku, tábor byl dokonale střežen ve den i v noci, plot kolem něj byl osvětlován reflektory. Stačilo se k plotu jen přiblížit a už vás zastřelili ze strážních věží, na kterých se neustále nacházeli alespoň dva příslušníci SS s puškami. Pokud se někomu podařilo zastavit vězně na útěku, dostal nejen zvláštní pochvalu, ale i dovolenou navíc

a mimořádný příděl cigaret. To vedlo k činům, jako například zastřelit nevinného vězně a později ho obvinít z pokusu o útěk. Pokud se zjistilo, že se na útěk někdo připravuje, mělo to samozřejmě také následky. To činilo útěk riskantním, a proto většina vězňů nad ním ani neuvažovala, ba i k němu měla odpor.

V pobočných táborech byla situace o něco lepší a útěk byl reálnější, ovšem i zde se vězni opuštění tábora báli. Nejvyšší šance na útěk byla na pracovištích, která se mnohdy nacházela v lesích daleko od tábora. Zde mohli vězni narazit i na někoho, kdo by jim pomohl útěk zrealizovat. Do karet vězňům hrála i skutečnost, že od roku 1944 bylo v pobočných táborech málo personálu SS.

Pokud chycený vězeň nebyl zastřelen, byl pro výstrahu zavěšen na háku, kde visel několik hodin. Pokud byl uprchlý vězeň znova chycen, byl veřejně popraven na appellplatzu oběšením.

V březnu roku 1944 bylo vrchním velitelstvím německé armády vydáno tajné nařízení, podle něhož všichni nepracující váleční zajatci, důstojníci a poddůstojníci dopadení při pokusu o útěk ze zajateckých táborů budou zařazeni do „akce K“. To znamenalo smrt zastřelením. Všichni spadající pod „akci K“ byli ihned zlikvidováni nebo dopraveni do Mauthausenu a umístěni na blok 20. Od března 1944 do února 1945 zde bylo cca 4 700 vězňů „akce K“.

Sedmnáct sovětských občanů, kteří přišli na blok v lednu roku 1945 se rozhodly naplánovat útěk. Byly vytvořeny útočné skupiny vybaveny kameny, kusy uhlí, dřeváky a hasicím přístrojem. Jejich úkolem bylo oslepit strážce na věžích. To mělo zaručit dalším vězňům dost času na překonání zdi a plotu a zmocnění se věží. Původně se vše mělo odehrát v noci z 28. na 29. ledna. Situace se ale rapidně změnila po popravě 25 vězňů, mezi kterými byl i vrchní organizátor útěku. Akce se přesto uskutečnila 2. února v 0:50 v noci. Z 670 vězňů se 75 útěku nemohlo zúčastnit kvůli svému zdraví. Napřed bylo nutné se zbavit blokového personálu. Povstalci je zardousili. Poté zformovali bojové skupiny a pokračovali k východní věži. Jako zbraně jim sloužily vyrvaná podlahová prkna z baráku. Vyřítli se z obou vchodů do dvora a zahájili palbu na věže. Přes dráty napájené elektřinou přehodili vlhké hadry a přikrývky, způsobili tím zkrat a dobyli východní věž, na které se nacházely strážce oslepené hasicím přístrojem a dobité předpřipravenými předměty na vrhání. Odtud zahájili vězni palbu puškami na další věže. Rozbité reflektory, které ponořily tábor do tmy, byly během chvíle nahrazeny reflektory natočenými z jiných bloků tábora. U kamenné stěny si vězni lezli na ramena, aby mohli přes ostnatý drát hodit suché hadry a položit se na ně. Jejich vahou se po chvíli dráty přetrhly. Pak se začali vysazovat a za řevu sirén stěnu překonávat. Mužstvo SS dostalo rozkaz uprchlíky nevracet do tábora živé. V některých oblastech trvalo stíhání až 3 týdny. Uprchnout se podařilo 17-19 vězňům. Ostatní byli lapeni a zabití. Z uprchnutých vězňů se odhaduje 9 přeživších války. Tento nejmasovější útěk historie KTM se nazývá „Mühlvierteler Hasenjagd“ neboli „hon na zajíce“. Vězni „akce K“ nedostávali ani čísla ani nebyli evidováni jmény. Znáám je pouze početní stav. Do KTM bylo v rámci této akce dovezeno 5 040 vězňů²⁶.

²⁶ JANÍK, Vlastislav. *Mauthausen – konečná stanice: dějiny koncentračního tábora*. Praha: Toužimský & Moravec, 2017. Pohled do historie. ISBN 978-80-7264-182-6

4.1 Strava a životní náklady

Život v táboře neusnadňoval ani nedostatek stravy. Roku 1944 ve dne 17.3. hlavní hospodářský a správní úřad SS stanovil pro vězně denní limit na náklady stravy, oblečení a ubytování. Pro ženu to bylo 1,32 RM²⁷, z toho 0,27 na ošacení a pro muže částka činila 1,34 RM na den, z toho 0,39 na ošacení. Denní dávka potravin byla také pro každého stanovena. V KTM ovšem na tyto dávky nebrali ohled a vězni nedostávali tolik stravy, kolik měli podle norem. Příděl si napřed rozebrali důstojníci SS, dále poddůstojníci, pracující ve skladech atd. Až zbytek se dostal k vězňům. Často se k nim proto nedostal salám, margarín, marmeláda, tvaroh. Dokonce i nejobyčejnější řepnou polévku jim odebírali. Denní jídelníček se po celý chod tábora neměnil. Ke snídani vězeň dostal buď 0,5 l polévky z extraktu či 0,5 l neslazené černé kávy z kávové náhražky. K obědu byla řepná polévka, až jeden litr, kde bylo nastrouháno 200 g tuřínu, 50 g brambor, 20 g tuku, trochu mouky, 20 g masa a sůl. Velice výjimečně polévka obsahovala sušenou zeleninu místo tuřínu. Sezónně se v dubnu až červnu jedla polévka připomínající špenát. Večeře se skládala z 300, někdy 400 g šedého chleba a 25 g salámu. V sobotu a neděli se místo salámu dávala polévková lžice marmelády a tvarohu nebo místo tvarohu 25 g margarínu. Vězni pracující v kamenolomu a zbrojním průmyslu dostávali v roce 1944 460 g a 700 g chleba denně. Denní strava v táboře měla cca 1 452 kalorií, v kamenolomu 1 690 kalorií a ve zbrojním průmyslu 2 223 kalorií. Pro porovnání, počet kalorií, kterou by měl nepracující člověk za den získat je 2 300 kalorií. Pro pracující a fyzicky namáhané pak 3000-5000 kalorií. Podle norem měl oficiálně vězeň denně dostat stravu o hodnotě 4200 kalorií. V roce 1945 klesl obsah stravy z 1500 kalorií na 700-800 kalorií. Vězni neustále trpěli hladem a žízní, ale neklesali na mysli a vzájemně se zvali na hostiny plné jídla, až se vrátí z tábora. Můj pradědeček nám vždy říkal, že i přes stálý hlad lidé zůstali solidární a pomáhali si. Pokud byl někdo v bloku nemocný, každý mu ponechal kousek ze svého vlastního jídla, kterého měl sám málo. Pověštinou se jednalo o chleba. Hlavním cílem bylo nemocnému dodat sílu a pokusit se, aby přežil.

Denní řád se v táboře měnil v létě a v zimě, podle rozednění a setmění. V létě se vstávalo od pondělí do soboty ve 4:00 ráno. Hned po probuzení si vězni museli za křiku a bití blokového personálu ustlat, seřadit do fronty a jít se rychle umýt a obléci. Znova se zařadit do fronty pro kávu či polévku, vymýt svou misku a uklidit skříňku. Následovalo sčítání. V 5:15 vězni museli být nastoupeni na appellplatzu a od 6:00 se šlo pracovat. Vězni měli hodinovou dopolední přestávku od 12:00 včetně cesty zpět do tábora a znovu vypořádování. Znova pracovali od 13-18 hodin bez přestávky (v posledních letech do 19:00). Následovalo opět sčítání na appellplatzu a až poté výdej jídla. Po jídle měli vězni hodinu volného času, který ovšem strávili ve frontách na umývání a čištění oblečení. Do sprchových koupelí se chodilo jednou za 4-6 týdnů. Od 21:00 byl stanoven noční klid. Neděle byl odpočinkový den bez práce, který sloužil k zašívání oděvů, stříhání vlasů, holení a navštěvování známých ve vedlejších blocích. V zimě byl budiček od 5:45. Teplá voda byla pro vězně v táboře málokdy, ale někdo toho mohl využít

²⁷ Říšská marka, v tehdejší době se 1 RM rovnala přibližně 8,33 korunám.

ve svůj prospěch. Můj pradědeček se každý den, v zimě i v létě koupal ve studené vodě a tím se otužoval. To mu pomáhalo při udržení zdraví a zmírnění bolesti z namáhavé práce. [1,18]

4.2 Utrpení

Vězni byli neustále mučeni a šikanováni důstojníky SS, kteří s nimi opravdu nelidsky zacházeli. Kruté zacházení dělali pro výstrahu anebo pro zábavu. Vězně stříleli, věšeli, umlátili k smrti, nechali roztrhat psy, naháněli do elektrických drátů, nechávali utopit, posílali do plynových komor, ponižovali, dělali na nich pokusy. Nejhorší se chovali k Židům, sovětským válečným zajatcům, profesorům, studentům a sovětským či polským důstojníkům. Co se týče životních podmínek, nejhorší měli Židé od podzimu 1940 do zimy 1943, o kterých se tvrdilo, že v táboře nepřežili více jak 3 dny. Od podzimu roku 1941 do konce roku 1942 pak spolu se Židy sovětské válečné zajatci, roku 1940 a 1941 Poláci, 1942 Španělé a od podzimu 1941 do konce roku 1942 Češi. Vězni z „akce K“ a z bloku 20 neměli nikdy dobré životní podmínky. Tělesně slabých, nemocných a starých se zbavovali, co nejdříve to šlo. Většina byla zabita hned při příjezdu u zdi nárků.

Ženy v táboře neměly podmínky nijak zmírněné, ba naopak. Jejich pracovní síla např. v kamenolomu se nedala porovnávat s tou mužskou, a proto se radši hned likvidovaly. První čtyři, které sem přišly z Jugoslávie, byly zastřeleny při příležitosti Hitlerových narozenin 20. 4. 1942 a s nimi dalších 46 vězňů. 135 českých žen přišlo do tábora 23. 10. 1942. Hned následující den byly popraveny. Dalších 15 českých žen bylo zplynováno pár měsíců poté, na začátku roku 1943. Později začaly ženy dostávat vlastní sérii čísel, nosili jen šaty, vlasy jim byly také ostříhány dohola. Co se týče práce, byly zaměstnávány jako písařky a v jiných, pro ně vhodnějších oborech. Jedním z nich byla i práce v nevěstinci, která byla zřízena na Himmlerův pokyn v červenci 1942 v hlavním táboře. Nevěstinec byl zřízen v baráku 1, který k tomu byl i upraven. Okna byla z venku zabílena a ozdobena květinami, vnitřek byl rozdělen na 5 kabinek z každé strany, přičemž každá kabinka byla vybavena postelí, umyvadlem, malým prádelníkem a zrcadlem. Prvními prostitutkami se staly ženy dovezené z Ravensbrücku. O ty ovšem nebyl velký zájem kvůli jejich až příliš vyhublé postavě. Nevěstinec navštěvovali především Němci a rakouští kriminální vězni. Po výměně prostitutek málokterá odešla a byla propuštěna. Většina byla zabita. Od března roku 1945 byly německé prostitutky využívány jako dozorkyně v ženské strážní formaci. V nevěstinci se velitelství tábora mohlo doslechnout cenné informace, ale i intriky, které se děly mezi vězeňskými funkcionáři.

Další skupina, která v táboře neměla lehké postavení byli duchovní. Němci nesnášeli jakékoliv duchovní záležitosti v táboře, a proto i modlení nebo pokřizování stálo mnoho vězňů život. Pokud se u někoho našel růženec, medailonek, křížek, svatý obrázek či modlitební knížka byl brutálně potrestán. Toto chování vůči duchovním měli muži SS zafixováno již z výcviků příslušníků SS, kde jim byla neustále připomínána nadřazenost árijské rasy a vytvářena atmosféra intolerance vůči duchovním. Situace se radikálně změnila po neznámé intervenci Vatikánu u německé vlády. 15. 11. 1940 když byl z KTM propuštěn první kněz Hermann Kragerer, který do tábora přišel z KT Dachau a byl umístěn do kláštera ve Vídni. 6. 12. 1940 vyšlo nařízení, že v KTM a KT Dachau nesmí duchovní pracovat. Hned druhý den na to bylo

z KTM převezeno 152 duchovních do Dachau. Další rok bylo do KTM předáno o mnoho méně duchovních, přesněji 5, mezi nimi i český docent filozofie a katolický kněz Adolf Kajpr. I tito vězni byli později převezeni do Dachau, kde přečkali až do osvobození americkou armádou. Od roku 1942 se s duchovními v KTM zacházelo o něco lépe. Od konce téhož roku dostávali dokonce někteří duchovní týdně objemné potravinové balíky.

4.3 Lékařská péče

S lékařskou pomocí to v táboře bylo složité. Jen úplně neschopní práce byli posláni do péče lékařů neboli na „ozdravovací proces“, jak tomu příslušníci SS říkali. Do roku 1942 musel každý vězeň napřed do ambulance, kde dostal přihlášku k lékaři. Následující den po dlouhém vyjednávání a domlouvání, které se neobešlo bez bití a řevu, rozhodl lékař SS, do jakého ze dvou zařízení bude pacient jako práce neschopný poslán. Ambulanci mohli vězni navštívit až večer, po dlouhém dni plném práce. Než přišli na řadu, museli čekat dlouhou frontu v nevytopeném baráku či venku před ním. V ambulanci mohli dostat živočišné uhlí na průjem, aspirin či prontosil nebo jiné tabletky na utlumení bolesti. Pokud bylo zapotřebí píchnout injekci, dělalo se tak bez jakékoliv sterilizace či dezinfekce. Rány se buď zalepily náplastí nebo zavázaly papírovým obvazem. Jako narkóza posloužila rána do hlavy klackem²⁸. Nejčastějším zákrokem bylo odstraňování omrzlých částí těla. Kromě klasické amputace se používal způsob useknutí či uražení. Ten probíhal následovně: Pacient položil končetinu na hranu stolu a lékař tupým předmětem nebo sekerou umrznutou část končetiny urazil. Poté ránu potřel jodem a přikryl papírovým obvazem. Po takovém zákroku mohl pacient zůstat na bloku. Pokud se vězeň hlásil jako nemocný, musel nejdříve projít přes blokového písaře. Pokud za něj písař našel náhradu, byl dále poslán za důstojníkem SS nebo písařem č. 1. nejčastěji byli posláni zpět na blok, nebo z nich vytvořili speciální komando na práci, jako třeba úklid tábora. Také se stávalo, že nemocní byli obviněni za sabotáž práce a naháněni po appellplatzu do vyčerpání a zkolabování. Často se už nezvedli. Operace většího rozsahu se prováděly ve zvláštních, vcelku dobře vybavených operačních místnostech revíru SS. Tyto operační „sály“ sloužili i pro příslušníky SS. Až od roku 1942 mohli v KTM operovat i „lékaři“. „Lékaři“ byli vězni s určitým vzděláním. Vězeňským lékařem se roku 1943 stal po dosazení českými a polskými politickými vězni MUDr. Josef Podlaha. Ten přišel do tábora 3. 2. 1942 spolu s brněnskými profesory. Pro získání funkce musel ihned po příjezdu odoperovat příslušníka SS. Po tom, co se operace podařila, nemusel Podlaha týden do práce a později dostal službu v nemocničním revíru. V červnu 1942 byl přeložen do Gusenu, ovšem v říjnu byl převezzen zpět do KTM. V obou táborech zaučoval táborové lékaře. Vězeňským lékařem byl až do roku 1945. Období od zimy 1944 do března 1945 byla v nemocničním táboře nejhorší. Celkem bylo 13 908 nemocných, z toho 2 625 infekčně nemocných. Zásobování léky bylo naprosto nedostačující. Bylo i období, kdy ze všech vězňů bylo 16 437 nemocných a lůžek bylo jen 6 761. Po roce 1942 se k nemocným začalo přistupovat poněkud mírněji. Civilních dělníků bylo málo, a tak vězni z KTM hráli důležitou roli v pracovním nasazení. Proto Hlavní hospodářský úřad SS nařídil, že počet mrtvých musí být snížen a vězni se musí začít léčit. To ovšem nezabránilo

²⁸ JANÍK, Vlastislav. *Mauthausen – konečná stanice: dějiny koncentračního tábora*. Praha: Toužimský & Moravec, 2017. Pohled do historie. ISBN 978-80-7264-182-6

zplynování 2 980 nemocných v zámku Hartheim v roce 1944. Nezabránilo to ani pokusům, které na vězních lékaři SS prováděli. Často se jednalo o zdravé vězně. Například Dr. Hermann Richter při operacích vyndával vězňům orgány jako žaludek, játra, ledviny, dokonce i části mozku a poté sledoval, jak dlouho přežijí. Dr. Herbert Ferdinand Heim zase na pacientech prováděl složité operace, i když samotným pacientům tvrdil, že se jedná o nevinný zákrok. Rád také preparoval lebky, které daroval známým nebo s nimi vyzdobil psací stůl. Veškeré pokusy musely být schváleny nadřízenými orgány. Korespondence byla označována jako „přísně“ tajná či jako „tajná říšská záležitost“. Na vězních byly zkoušeny i nové léky proti různým nemocem spolu s hormonálními preparáty, léky proti různým infekcím, prováděny pokusy pomocí vši, pokusy s podvýživou a TBC pokusy.

Pro většinu způsobu usmrcení měli muži SS krycí výrazy. Pro popravu vězňů používali název „Sonderbehandlung“, což se překládá jako „zvláštní zacházení“. Poprvé byl použit při masovém vraždění, tzv. „programu T4“, psychicky nemocných a zdravotně postižených lidí v letech 1939-1941. Veškeré popravy s označením Sonderbehandlung se konaly do konce roku 1942 za blokem č. 20. Když byl vězeň do tábora poslán na likvidaci, byl ve spisech označen jako RU, což je zkratka pro „rückkehr unerwünscht“, přeloženo jako návrat nežádoucí. Kdo měl být zastřelen, byl zahrnut do již zmíněné akce K. Tělesně slabí, práce neschopní a nemocní byli často posíláni s plechovkami na jahody na okraj velkého strážního řetězce. Všichni byli zastřeleni za překročení řetězu stráží, čímž se stali uprchlíky na útěku. Pokud vězňovi byla vpravena injekce benzínu nebo petroleje do srdce, ospravedlnilo se to jako nutnost operativního zákroku. „Sprcha a koupel“ byl další, již zmiňovaný způsob, jak se zabít více vězňů naráz. Vězně nechali pod tekoucí ledovou vodou i přes půl hodiny. Kdo nezemřel hned, později ho dostihla nemoc. Pokud někdo šel do plynové komory, šel do „dezinfekčního zařízení“. Vzpomíná Václav Václavík: „...z okna jsme postřehli několik esesáků přebíhat uličkou sem a tam, jako by se na něco připravovali. Pak zástup žen byl veden od prvního budovy směrem k plynové komoře a krematoriu. Ženy úplně nahé i bez bot. Jejich obnaženost nám Häftlingům nic neříkala, pociťovali jsme jen soucit a hanbu. Věděli jsme, že tyto ženy byly po celém těle jakoby úředně orazítkovány slovy „popravit“. Bylo jich několik desítek a pomalu kráčely pod naším oknem. Ženy různého věku, mnohé už starší a některé ještě v dětském věku, ne více než 12 let. Vystrašeně zvedaly oči k jejich matkám nebo babičkám a snažily se najít jistotu přitisknutím k tělu starších. Každá žena měla v ruce obnošený malý ručník a svírala kousek mýdla. Bylo jim jistě řečeno, že jsou vedeny do sprchy. Esesáci vždy používali tento trik, aby se vyhnuli hysterii, kterou by pravda mohla vyvolat. Byly vedeny jako ovce na porážku... nesčíslněkrát jsem viděl umírat muže. Někteří zemřeli, protože ztratili vůli žít a skončili poddajně. Jiní zase bojovali o každou minutu, den, týden, protože chtěli žít a v tomto zápase umírali a proklínali své vrahy. Nikdy jsem však neviděl ženy pochodovat do náruče smrti, babičky, manželky, dcery, matky. V nejstrašnějších představách bych nebyval věřil, že uvidím desítky žen vybavené kouskem mýdla a ručníkem kráčet do „věčnosti“.“²⁹

²⁹ JANÍK, Vlastislav. *Mauthausen – konečná stanice: dějiny koncentračního tábora*. Praha: Toužimský & Moravec, 2017. Pohled do historie. ISBN 978-80-7264-182-6

Velice špatné období nastalo pro české vězně v roce 1942 po atentátu, který provedl Gabčík a Kubiš na Reinharda Heydricha. Po dobu osmi týdnů s nimi bylo zacházeno stejně jako s židovskými vězni a sovětskými zajatci.

4.4 Příjem do tábora

Každý člověk, který přišel do tábora se stal jen číslem, které mu bylo přiděleno a byl odosobněn. Číslem se musel všude hlásit místo svého jména. Nejvíce Čechů přijíždělo od podzimu 1941 do jara 1942. Když přijel transport na nádraží, veškerí pasažéři byli vyhnáni ven. Nádraží bylo vždy plné mužů SS, kteří byli opatřeni psy a puškami. V povzdálí se nacházeli i muži s kulometem. Na vězně neustále řvali a pobízeli je obušky. Za tohoto řevu a chaosu se vězni řadili do pětistupů. Pak se vydali na cestu do tábora. Procházeli i náměstím, kde se zdržovalo obyvatelstvo v kavárnách a hospodách, které na ně jen upřeně hledělo. Po vystoupení k táboru byli všichni nahnáni do sklepa, kde odevzdali veškeré oblečení a napsali své jméno a adresu. Následovalo ostříhání dohola, které se opakovalo každé 4 týdny, odchlupení a sprcha ve střídající se teplé a studené vodě. Po sprše každý vězeň dostal pruhovanou košili, kalhoty připomínající kratasy a dřeváky. Další přibližně dva týdny noví vězni strávili na karanténním bloku, kde jim hned po příchodu bylo řečeno, jak se mají chovat. Každý vězeň se kromě čísla rozlišoval i pomocí obráceného barevného trojúhelníku na levé straně svého úboru. Z tohoto trojúhelníku se dala vyčíst národnost, politická a rasová kategorie. Političtí vězni měli červený trojúhelník s černým začátečním písmenem své národnosti. Židé museli pod trojúhelníkem nosit žlutou Davidovu hvězdu. Kriminální vězni nosili trojúhelník zelený. Duchovní byli označeni fialovým trojúhelníkem, homosexuálové růžovým, asociálové černým, emigranti modrým a opětovně vězni červeným spolu s pruhem nad ním. Číslo se nosilo do podzimu roku 1939 pod trojúhelníkem. Nadále se nosilo nad trojúhelníkem. Do podzimu 1942 nosili vězni šedo-modré pruhované obleky. Později dostávali staré uniformy rakouských, jugoslávských, řeckých, francouzských a sovětských vojáků. V roce 1943 přešli ze dřeváků na plátěné boty s dřevěnou podrážkou.

Pradědeček se do KTM dostal díky svým činům v odboji. Od roku 1940 pomáhal ženám, které již měli muže zatčené gestapem, sabotoval lokomotivy a šířil letáky vyzývající k odboji. Zatčen byl při vykonávání své práce v ČSD Louny. Od 4.11. 1941 se stal politickým vězněm. Jako první byl převezen do Kladna, kde byl vyslýchán gestapem v německém policejním vězení. Poté byl na chvíli převezen do Prahy a z Prahy jel rovnou do KTM. Doma na něj čekala manželka Věra, se kterou se oženil chvíli před tím, než byl zatčen. Po příjezdu do tábora mu bylo přiděleno číslo 3942 a byl umístěn na blok 14.

4.5 Práce vězňů

Vězni měli několik možností, kde pracovat. Kamenolom, dílny, zbrojní závody a stavba štol. Tady všude pracovali vězni KTM. Nejhorší práce byla ovšem v kamenolomu s proslulými schody. Materiál získaný z kamenolomu, především žula, se používal i na výstavbu tábora. Právě kamenolom hrál významnou roli při vybírání místa pro stavbu tábora. Vězni vytvořily tzv. pracovní komanda, v jehož čele stál kápo. Jednalo se o vězně, který měl stále monitorovat

práci a byl zodpovědný vedoucímu poddůstojníkovi SS. Pokud byla skupina složena z velkého počtu vězňů, kromě kápa byla zavedena role vrchního kápa a pomocného kápa. V roce 1938-1939 se pracovalo především na výstavbě samotného tábora. Poté se práce přesunula do kamenolomu, a to až do roku 1943. Od března do června roku 1940 stoupl počet denně nasazených vězňů v lomech ze 481 na 3 581. V kamenolomu se pracovalo denně cca 11 hodin v létě, v zimě potom 8-9 hodin. Práce v kamenolomu vyžadovala nejvíce úsilí, energie a vytrvalosti. Kdo chtěl přežít, musel se z kamenolomu co nejdříve dostat. Vězni si dole pod schody sami vybrali, jaký kvádr ponesou. Pokud byl ale moc malý, kápo jim vybral jiný, větší a těžší. Naložili si ho na záda a čekali na povel kápa, až pak mohli vyrazit nahoru po schodech. Jednalo se o 186 schodů, které vězni museli několikrát denně vyjít a sejít. Ne nadarmo se jim přezdívá „schody smrti“. Ten, kdo už nemohl a zastavil se byl nemilosrdně zastřelen, pokud nebyl zavalen kamenem, který nesl. Kameny byly mnohdy těžké až 70 kg, což bylo mnohem více než vězni trpící hladem vážili. Aby si dozorcí v kamenolomu krátili čas, pořádali tzv. „parašutistické skoky“. Vybrali si vězně, kterého dovedli na kraj nejvyššího místa v lomu. Poté ho střelili a nechali padat dolů do jezírka pod skalou. Tohle všechno se dělo za práce ostatních vězňů, která byla provázena střelbou a řevem. Na každém kroku stál muž SS s puškou a vyhlížel, koho zastřelí. Hlavní hospodářský a správní úřad SS dokonce vydal rozkaz, že nasazení v práci musí být vyčerpávající, aby byla dosažena míra výkonu a že pracovní doba není ohraničena. Do zbrojního průmyslu bylo vybráno jen 10 % z celkového počtu vězňů schopných práce. Když se rozeslo, že se bude nabírat na práci v továrnách, nikdo nelenil a přihlásil se. Mnozí práci, na kterou byli nasazeni nikdy předtím nedělali, chtěli se jen dostat z kamenolomu a štol. Proto se později zavedlo přijímací řízení. Vězni pracovali v továrnách po boku civilistů. Mezi těmi se našli i antifašisté, kteří donášeli informace. Vězni tak měli možnost se dozvědět o okolním světě, co se děje na frontách a jak válka postupuje. Pokud mohli, pomáhali i jídlem a nelegální korespondencí vězňů s rodinami. Čeští vězni se hojně díky znalosti jazyků využívali k práci písařů, tlumočnicků, lékařů a řemeslníků.

Jelikož vězni byli v závodech „pronajati“, tábor za ně dostával denní mzdu 6 RM. Z této částky se odečítalo 0,60 RM za stravu a 0,10 RM za amortizaci oděvu. Částka činila denně 5,30 RM za vězně. Když budeme brát průměrnou dobu života v táboře 9 měsíců, za tuto dobu bylo za práci vězně zapláceno 1 431 RM. Přičteme-li k této částce tržbu ze zužitkování jeho mrtvoly, ze které byly zlaté zuby, oděv a cenné věci, činil celkový zisk za vězně průměrně 1 631 RM. Výlohy za spalení činily 2 RM³⁰.

V létě 1942 byl v KTM vyhlášen nábor vězňů na práci v nově postavené továrně na kuličková ložiska ve Steyeru. Vybrán byl i mimo 248 vězňů jiných i můj pradědeček spolu s kamarádem Františkem Havlůjem, se kterým i pracoval. Mezi 250 vybranými bylo dohromady 25 Čechů. Všechni 25 splnili zkoušky a mohli začít pracovat. Napřed byli transportováni do Steyeru a ubytováni v nově vybudovaném táboře. Tři pracovali jako konstruktéři, ostatní jako nástrojaři, soustružníci, frézaři, brusiči a zbytek byl zaměstnán v lisovně a vykonával pomocné práce. Životní podmínky zde byly mnohonásobně lepší než v KTM, a tak se naděje na přežití opět

³⁰ Průvodce bývalým koncentračním táborem Mauthausen, sepsal a sestavil bývalý mauthausenský vězeň – z rodinného archivu

zvýšila. Pracovalo se pod střechou, v zimě ve vytápěném prostoru. S vězni se zacházelo jako s lidmi a bití nebo mučení bylo ojedinělé. Muži SS měli za úkol jen přihlížet a do práce nesměli zasahovat. Časem si s vězni i oni vybudovali „pracovní vztah“ a nechávali si opravovat hodinky, prstýnky, nože, zapalovače i zhotovovat vánoční dárky pro rodinu. Odměnou za dobře odvedenou práci bylo jídlo nebo cigareta. Veškerou práci kontrolovali mistři, kteří byli vůči vězňům velice tolerantní. V samotném táboře bylo mnoho národností. To napomáhalo v navázání kontaktu a spřátelení se. Pradědeček se především bavil se Španěly. Koncem března 1945 se 7 vězňů, ani jeden české národnosti, pokusilo o útěk. Skrze kontakty v továrně získali civilní šaty, dostatek potravin a dokonce peníze. Tři byli po cca 14 dnech vráceni do tábora. Spáchali sebevraždu. Ostatní byli o něco později přivedeni zpět. Žádný trest je nepostihl a přežili až do osvobození. Vzpomíná František Havlůj: „V táboře se rozkřiklo, že budou vybírat do fabrik. Ale muselo se opatrně. Němci dělali různé figle. Až když jsme zjistili, že se hlásí i němečtí spoluvězni, poznali jsme, že to není léčka. A tak jsem se přihlásil jako brusič kalibru do Steyeru. Tam jsme dělali mířidla a ty byly nastaveny na 20 stupňů tepla. To znamená, že ve fabrice musí být také 20 stupňů. No paráda.“³¹

4.6 Vztahy mezi vězni / odboj

Vzájemná solidarita se dala mezi vězni očekávat. Ačkoliv šlo všem jen o jedno, a to přežít, vzájemně si převážná většina národností pomáhala. Češi se snažili vycházet se všemi. Uměli výborně německy, tak se domluvili s Němci a Rakušany. Jelikož znali i francouzštinu, dokázali se domluvit s Belgičany, Nizozemci a Francouzi. Francouzštinu znali i Španělé, a tak se domluvili s Čechy. S Rusy, Poláky či Jugoslávci se s jakožto slovanskými národy domluvili bez problémů. Znalosti jazyka Čechům pomohly dostat se na významné pozice v KTM. Jediné národy, které se nemohly vystát byli Poláci a Němci. Poláci Němce nesnášeli, ne však Rakušany. Španělé byli všeobecně oblíbeni. S ostatními je spojovala nenávisť k Hitlerovi a Francovi. Byli proti brutalitě mužů SS, k ostatním vězňům se chovali solidárně, snažili se pomáhat. Většina vězňů si jich vážila. V zimě roku 1944 vytvořili především s Čechy i ostatními národnostmi ilegální vojenské formace a pašovali zbraně ze zbrojnice do tábora. Mnoho Čechů organizovalo ilegální i legální koncerty, recitační a písňové cykly, psali básně a další činnosti ke zlepšení života v táboře. Stejně to měl i pradědeček. Na jeho bloku se v neděli večer konala kulturní sezení. Zde se zpívaly jak české, tak španělské, ruské a německé písničky. Hudební doprovod zajišťovaly české housle a španělská a česká kytara. Kapely byly i v hlavním táboře a existovaly za pomoci SS. Aby se jazyková bariéra co nejvíce snížila, vězni se vzájemně vyučovali jazykům. Vyprávěli si své příběhy ze života, sdíleli své názory na válku a plánovali si společná setkání po skončení války. Jediné rozpory, které se v hlavním táboře objevily, se týkaly názorů na organizační formu a rozsah odporu. V zimě 1944 se také vytvořilo v nemocničním táboře nadstranické ilegální vedení. Skládalo se z Čechů, Poláků, Rakušanů a Němců. Snažili se ovlivňovat táborovou administrativu prostřednictvím vězňů v táborové písmárně, v politickém oddělení a pracovním nasazení. Vězeňští funkcionáři se také snažili

³¹ JANÍK, Vlastislav. *Mauthausen – konečná stanice: dějiny koncentračního tábora*. Praha: Toužimský & Moravec, 2017. Pohled do historie. ISBN 978-80-7264-182-6

zlepšit životní podmínky v táboře. Od zimy 1944 byla pouta a solidarita v táboře tak pevná, že umožnila zachraňovat pracovníkům táborové písárny, ve spolupráci s funkcionáři nemocničního tábora, ohrožené vězně. Vyměnili jim vězeňská čísla s čísly zemřelých a změnili jméno. Zprávy se vězni dozvídali i díky 12 vězňům v hlavním táboře, kteří měli možnost odposlouchávat zahraniční zprávy a šířit je dál. Zprávy se ilegálně šířily i v pobočných táborech. Třem vězňům se stala tato činnost osudnou a byli popraveni. V táboře se rozjel i výměnný obchod jak mezi vězni, tak mezi vězni a muži SS. Za cigarety se mohlo zařídit například zařazení do jiného komanda.

Další činností, kterou si vězni krátili čas, byla například skicování vězňů. Takové činnosti se věnoval v nemocničním táboře Bohumil Lonek z Pardubic. Ten mimo jiné nakreslil i mého pradědu a celou partu jeho kamarádů.

Že si Čechů v táboře ostatní vážili, dokazuje jejich solidarita v období, kdy měli čeští vězni zakázáno navštěvovat ambulanci. Vězeň jiné národnosti si s Čechem vyměnil uniformu. Český vězeň měl rázem na trojúhelníku jiné písmeno a do ambulance ho bez problémů pustili.

Většina kamarádství, která vznikla v táboře, vydržela až do smrti. Můj pradědeček se v táboře seznámil s již zmiňovaným Františkem Havlůjem, který pocházel z Prahy 5. Bral ho jako svého bratra a trvalý vztah udržovaly i jejich děti až do smrti obou kamarádů.

4.7 Kontakt s blízkými

Legálně mohli vězni posílat dopis jedenkrát do měsíce. Ten byl určen jen pro nejbližší rodinné příslušníky, musel být psán německy a byl přísně cenzurován táborovou poštovní kanceláří. Pokud se našla nejasná či podezřelá pasáž, dopis byl zničen nebo kus vystřižen. Vězni si museli pomáhat mezi sebou, jelikož ne každý uměl německy. Na přední straně dopisu bylo vytištěno ponaučení: „Každý vězeň v ochranné vazbě může měsíčně obdržet pouze dva dopisy nebo dopisnice, dopisy musí být psány čitelně pouze inkoustem a každá strana smí obsahovat jen patnáct řádků.“ Každý dopis pak musel začínat slovy: „Ich bin gesund, mir geht es gut.“³². někteří vězni posílali dopisy ilegálně přes zaměstnance v závodech a fabrikách. Tyto dopisy obsahovaly pravdivé informace o životě v táboře a pokyny, co mají rodiny zasílat, aby balíček z domova prošel přes kontrolu a vězni z něho něco zbylo. Jakékoliv návštěvy byly zakázány, a tak rodiny vězňů žily v iluzích, že se jejich příbuzným a kamarádům daří dobře. Posílat balíčky bylo zakázáno do prosince 1942. Rodinám bylo řečeno, že vězni si mohou v táboře vše potřebné koupit. Pokud se v poslaném balíčku některá z věcí zalíbila kontrole, byla zabavena. Proto vězni žádali o zasílání pouze starého oblečení, okoralého chleba nebo topinek s česnekem a cigaret. Topinky a chleba muži SS nechtěli, cigarety vězni vyměnili za potřebnější věci. Rodiny vězňů si ale našly cesty, jak zakazy obejít. Například má prababička pašovala pradědečkovi marmeládu. Na dno sklenice dala sádlo až po začátek etikety. To, co zakrývala etiketa naplnila marmeládou a navrch opět dala sádlo. Sklenice tak vypadala, jako by byla celá naplněná sádlem. V roce 1943 nastal velký nedostatek ošacení. Rodinám proto bylo dovoleno poslat

³² „Jsem zdrav a daří se mi dobře.“

zimní prádlo a to „2 páry ponožek, 2 spodky, 2 košile, 1 pulovr, rukavice, ochranné klapky na uši a kapesníky.“³³ Zakázáno bylo posílat z domova i jakékoliv fotky. Proto moje prababička vymyslela další figl, jak nařízení obejít. Posílat pohlednice bylo povoleno, a tak přelepila tvář ženy na pohlednici svou fotkou. Tento riskantní nápad prošel a pradědeček byl za fotku moc rád. V dopise, který poslal načerno jí odepsal, že ze začátku vůbec netušil že je to ona, ale že je za fotku moc rád a hned ji ukazoval svým španělským kamarádům. Ilegálně mohli vězni domů zasílat i balíčky. Například pradědeček posílal zhotovené výrobky na ukázkou. Vždy k nim napsal jak a z čeho je vyrábí.

Pokud rodina chtěla poslat popel mrtvého, bylo to možné. Od 12. 9. 1942 bylo ovšem zasílání uren zemřelých do Čech zakázáno³⁴. Podle Hlavního hospodářského a správního úřadu SS se „konaly ve smutečních síních hřbitovů a domovských obcí pouti a demonstrace u hrobu vězňů“³⁵. Rodina si také nemohla být jistá, zda dostala popel svého příbuzného, jelikož se spalovalo několik mrtvol najednou. Jen ze Steyeru byly zasílány urny s popelem jmenovaného zesnulého.

5 OSVOBOZENÍ TÁBORA

V dubnu 1945 se již vědělo, že se blíží konec. Rychle se začaly ničit veškeré důkazy, plánovalo se vyhlazení všech vězňů, v táboře zavládl mezi muži SS chaos a zmátek, docházelo jídlo. S tím se začal více rozšiřovat dosud ojedinělý kanibalismus. Na jeden den připadalo v dubnu až 200 mrtvých. I přesto mezi vězni rostla naděje na osvobození. Do KTM se hrnuly evakuační transporty z táborů Dachau, Dora, Gross Rosen, Buchenwald, Ravensbrück a Flossenbürg. Tato evakuace skončila 25. dubna. Tím se v táboře ocitl vysoký počet vězňů. Jak rostla naděje na osvobození, vězni se začali méně bát a začali provádět i riskantní kroky, které byly proti nařízení. Zachránilo se tak mnoho lidí. Začalo se ale i popravovat. Každý, kdo věděl něco, co neměl, byl nemilosrdně a co nejdříve popraven. Druhého května se konala poprava tzv. nositelů tajemství, při které přišlo o život 8 vězňů z gusenské čety z krematoria a 3 z mauthausenské čety. Ostatních 9 vězňů se ukrylo v nemocničním táboře. Třetího května se konal poslední apel v KTM. Po jeho skončení se sevřené formace SS odebraly z KTM a Gusenu. Ostrahu těchto táborů převzal oddíl vídeňské protipožární policie.

5. května 1945 bylo dopoledne mezi 9.-11. hodinou osvobozeno město Mauthausen. Vězni neměli o ničem tušení, až když ve 12 hodin slyšeli hukot. Dva tanky zastavily u nemocničního tábora. Zde policisté strážního oddílu odevzdali své zbraně Američanům. Byl zadán rozkaz dále pokračovat v průzkumu. Vězni se mezitím ozbrojovali, tvořili jednotky a obsazovali v Mauthausenu poštu, obecní úřad a četnickou stanici.

³³ Rodinný archiv

³⁴ JANÍK, Vlastislav. *Mauthausen – konečná stanice: dějiny koncentračního tábora*. Praha: Toužimský & Moravec, 2017. Pohled do historie. ISBN 978-80-7264-182-6

³⁵ JANÍK, Vlastislav. *Mauthausen – konečná stanice: dějiny koncentračního tábora*. Praha: Toužimský & Moravec, 2017. Pohled do historie. ISBN 978-80-7264-182-6

7. května 1945 obsadily dopoledne tábory Mauthausen a Gusen jednotky 11. tankové divize armády USA v čele s plukovníkem R. R. Seibelem. Ozbrojené jednotky vězňů, které se snažily napomáhat byly přes veškeré úsilí americkou armádou odzbrojeny.

Od května do srpna 1945 byly rakouské tábory zásobovány americkou armádou léky a potravinami. Pro více jak 20 000 nemocných zřídila armáda provizorní polní nemocnici.

Jisté je, že americká armáda byla otřesena tím, co našla. Stovky mrtvol jen tak pohozené na různých místech, vězni doslova kost a kůže, nepořádek a zmatek.

Prababička věděla, že se blíží konec a návrat pradědečka. Do dopisu mu napsala, že doma na zahradě pěstuje zeleninu a ovoce, aby měl co jíst, až se vrátí. Přece jen byl začátek jara a země byly postiženy válkou. Rozhodně se nedalo jít do obchodu a koupit vše, co je potřeba, jako je tomu dnes. [18,1,9]

5.1 První dny svobody

Mnoho vězňů se nepodařilo zachránit ani po osvobození, kdy byl dostatek jídla a léků. Bylo tomu tak i kvůli skutečnosti, že se vězni hned, jak mohli, najedli do sytosti. To způsobilo zkolabování zesláblého těla, které nebylo schopné tolik stravy zpracovat. Pradědeček moc dobře věděl, co se stane, když se nají. Díky své disciplíně a silné vůli nutkání přetrpěl a pomalu se zotavoval.

Vězni si už byli jistí, že je po všem. Zpívaly se národní písně, všichni se radovali. Navrátila se jim svoboda a své číslo, který se doposud hlásili mohli zapomenout. Osvobození sovětští občané se vydali na návrat do vlasti již 16. května. Mnoho polských občanů se do své vlasti vrátili až na podzim a v zimě roku 1945. [18,14]

5.2 Úskalí cesty zpět

Čechoslováci měli velký problém, co se týče návratu do vlasti. Vlaky nejezdily, a tak jediné východisko bylo opravit nákladní auta, která se nacházela v okolí tábora a dojet domů pomocí nich. Cestou byli několikrát zastaveni a vozy jim měly být zabaveny. Americká okupační armáda jim však vystavila povolení, díky kterému se dostali do Českých Budějovic. Odtud byl vypraven repatriační vlak do Prahy. Slováci využili i 19 lodí a 20. května se vydali po Dunaji domů.

Pradědeček se na cestu domů vydal 22. května po tom, co strávil několik dní v měšťanské škole. Tam se přestěhovali 6. května díky kontaktům z práce ve Steyeru. Domů za manželkou se vrátil koncem května roku 1945. V KTM strávil 3 roky a 6 měsíců. [14,18]

6 ZÁVĚR

Koncentrační tábor Mauthausen byl osvobozen 5. května roku 1945, kdy do tábora přijela 11. tanková divize armády USA. Postupem času se vystavil hlavní památník a na jaře roku 1949

byl zahájen provoz Veřejného památníku Mauthausen. Na podzim téhož roku Francie jako první odhalila svůj Národní památník. Časem se přidaly ostatní země a odhalily své památníky na počest všech vězněných a zesnulých v KTM a pobočných táborech. Mě osobně zaujala tzv. „Místnost jmen“, která se nachází v prostoru bývalého „revíru“. Je zde zaznamenáno 81 000 jmen zemřelých, jejichž jména jsou známa.

Co se týče osudů příslušníků SS a velitele Carla Ziereise, 58 příslušníků SS bylo odsouzeno k smrti a 3 na doživotí. Carl Ziereis byl 23. května 1945 postřelen na útěku. O den později bylo sepsáno jeho přiznání. Chvilí po výsledku zemřel na následky postřelení při útěku.

František Havlůj se po návratu, jak již bylo řečeno, věnoval poskytování rozhovorů, dokumentů a podkladů o svém životě v KTM. Až do své nedávné smrti bydlel ve Stodůlkách na Praze 5 a s pradědečkem se stýkal, co nejdéle to šlo.

Pradědeček se po návratu z tábora stal členem Svazu osvobozených politických vězňů a pozůstalých po politických obětech nacismu a fašismu v Praze, Českého svazu bojovníků za svobodu a Českého svazu protifašistických bojovníků. Této činnosti se věnoval až do konce svého života, stejně jako svému velkému koníčku, myslivosti. Za svou dlouhodobou práci pro tyto organizace byl, jak se sluší a patří odměněn nemalým počtem zásluh a medailí. Pradědeček zemřel v krásném věku 96 let. Až do konce života byl zdravý a bez jakýchkoliv závažnějších zdravotních potíží, proto se domníváme, že zemřel kvůli stesku po své manželce, která zemřela o 9 měsíců dříve a se kterou byl šťastně ženatý po dobu 67 let.

Pradědeček byl a bude pro všechny v rodině vzorem nejen kvůli tomu, že si prošel hrůzami koncentračního tábora, a že se z něho vrátil domů, ale i kvůli tomu, že to byl člověk, který měl srdce na správném místě.

Tato ročníková práce mi dala více, než jsem sama očekávala. Nejsem první, kdo z rodiny píše podobnou práci na toto téma, ani kdo se o podobné téma zajímá. Nedokážu si představit, jak hrozný dopad to mělo na přeživší vězně a jak hrozné muselo být každý den usínat se vzpomínkami z tábora, na které se jednoduše zapomenout nedalo.

7 POUŽITÁ LITERATURA

- [1] JANÍK, Vlastislav. *Mauthausen – konečná stanice: dějiny koncentračního tábora*. Pohled do historie. Praha: Toužimský & Moravec, 2017. ISBN 978-80-7264-182-6.
- [2] REES, Laurence. *Nacisté: dějiny varují*. Arma & musae. Praha: Mladá fronta, 2008. ISBN 978-80-204-1676-6.
- [3] FRANKEL, Alona. *Děvče: mé dětství a druhá světová válka*. Přeložil Lenka NĚMEČKOVÁ. V Praze: Stanislav Juhaňák - Triton, [2018]. ISBN 978-80-7553-527-6.
- [4] REMARQUE, Erich Maria. *Jiskra života*. 3. vyd. Přeložil Karel HOUBA. Panoráma (Melantrich). Praha: Melantrich, 1978.
- [5] HILAROVÁ, Dagmar. *Nemám žádné jméno*. Praha: Fragment, 2012. ISBN 978-80-253-1418-0.
- [6] BIRENBAUM, Halina. *Naděje umírá poslední: očitě svědectví holocaustu*. Brno: Jota, 2010. ISBN 978-80-7217-727-1.
- [7] SEM-SANDBERG, Steve. *Chudí v Lodži*. Vyd. 2. Přeložil Dagmar HARTLOVÁ. Praha: Paseka, 2013. ISBN 978-80-7432-300-3.
- [8] HLAVÁČEK, Stanislav. *Mauthausen* [online]. 2000 [cit. 2023-10-25]. Dostupné z: <http://www.mauthausen.cz/uvod.html>
- [9] FEDOROVÍČ, Tomáš. *Mauthausen* [online]. 2019 [cit. 2023-10-25]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/koncentracni-tabory/mauthausen-3/#:~:text=Mezi%20nejznámější%20pobočné%20tábory%20Mauthausenu,nimi%20bylo%2038%20120%20židů>.
- [10] *Moderní-dějiny* [online]. 2009 [cit. 2023-10-25]. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz>
- [11] JANDOUREK, Jan. *Koncentrační tábory nejsou jen vynález kolonialismu zdokonalený Hitlerem* [online]. 2017 [cit. 2023-10-25]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/historie/80877/koncentracni-tabory-nejsou-jen-vynalez-kolonialismu-zdokonaleny-hitlerem.html>

- [12] CHÂTEL, Vincent a Chuck FERREE. *The forgotten camps* [online]. 2006 [cit. 2023-10-25]. Dostupné z: <https://www.jewishgen.org/forgottenCamps/Camps/MainCampsEng.html>
- [13] *Mühlviertel Hare Hunt* [online]. c2023 [cit. 2023-10-25]. Dostupné z: <https://www.mauthausen-memorial.org/en/History/The-Mauthausen-Concentration-Camp-19381945/Muehlviertel-Hare-Hunt>
- [14] *Mauthausen memorial* [online]. c2023 [cit. 2023-10-25]. Dostupné z: <https://www.mauthausen-memorial.org/en>
- [15] Příspěvatelé Wikipedie, *Franz Ziereis* [online], Wikipedie: Otevřená encyklopedie, c2023, Datum poslední revize 16. 09. 2023, 03:24 UTC, [citováno 25. 10. 2023] <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Franz_Ziereis&oldid=23180120>
- [16] Příspěvatelé Wikipedie, *Enže* [online], Wikipedie: Otevřená encyklopedie, c2023, Datum poslední revize 10. 04. 2023, 02:01 UTC, [citováno 25. 10. 2023] <<https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=En%C5%BEE&oldid=22664435>>
- [17] *Měnová politika v období okupace* [online]. c2003-2018 [cit. 2023-10-25]. Dostupné z: https://www.historie.cnb.cz/cs/menova_politika/3_menova_politika_v_obdobi_okupace/#:~:text=Na%20území%20Československa%20zabraném%20a,korun%20za%20jednu%20říšskou%20marku.
- [18] rodinný archiv
- [19] HORÁKOBÁ, Hana. *Búkové/Afrikánci Encyklopedie Migrace*. Online. 2018. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/buroveafrikanci/>. [cit. 2023-12-11].

8 ZDROJE OBRÁZKŮ

obr. 1- rodinný archiv

obr. 2 – rodinný archiv

obr. 3 – rodinný archiv

obr. 4- rodinný archiv

obr. 5- rodinný archiv

obr. 6- rodinný archiv

obr. 7- rodinný archiv

obr. 8- rodinný archiv

obr. 9- rodinný archiv

obr. 10- rodinný archiv

obr. 11- rodinný archiv

obr. 12- rodinný archiv

obr. 13- rodinný archiv

obr. 14- rodinný archiv

obr. 15- rodinný archiv

obr. 16- rodinný archiv

obr. 17- rodinný archiv

obr. 18- rodinný archiv

obr. 19- rodinný archiv

obr. 20- rodinný archiv

obr. 21- rodinný archiv

obr. 22- rodinný archiv

obr. 23- rodinný archiv

obr. 24- rodinný archiv

obr. 25- rodinný archiv

obr. 26- rodinný archiv

obr. 27- rodinný archiv

obr. 28- rodinný archiv

obr. 29- rodinný archiv

obr. 30- rodinný archiv

obr. 31- rodinný archiv

obr. 32- rodinný archiv

obr. 33- rodinný archiv

obr. 34 – rodinný archiv

9 OBRÁZKOVÁ PŘÍLOHA

Obr. 1 - vstupní brána a nádvoří garáží

Obr. 2 – nádvoří garáží

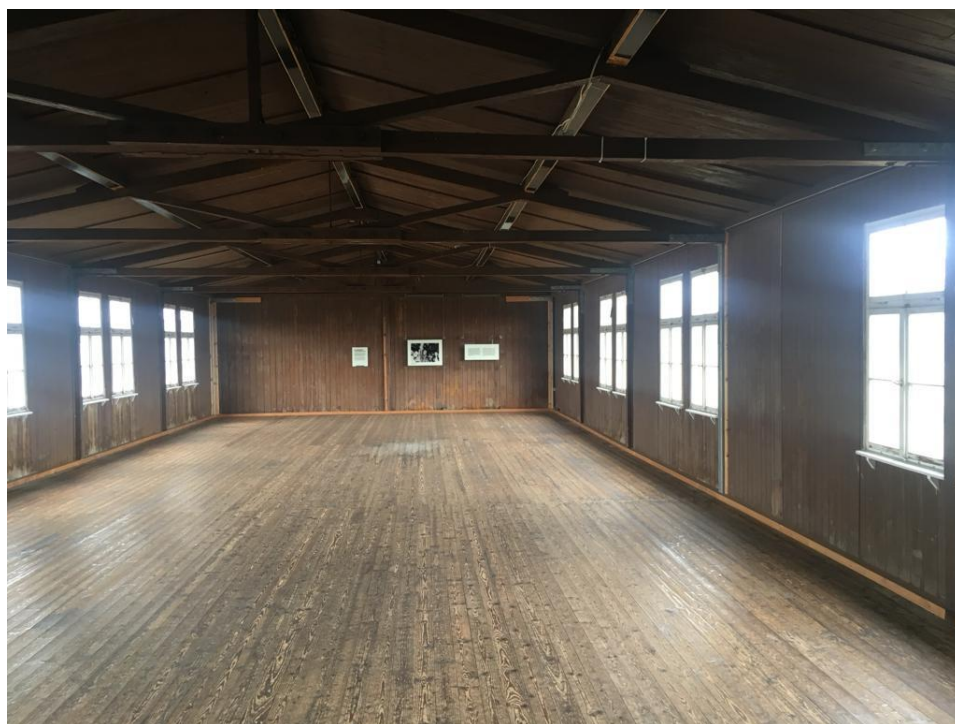
Obr. 3 - barák v táboře

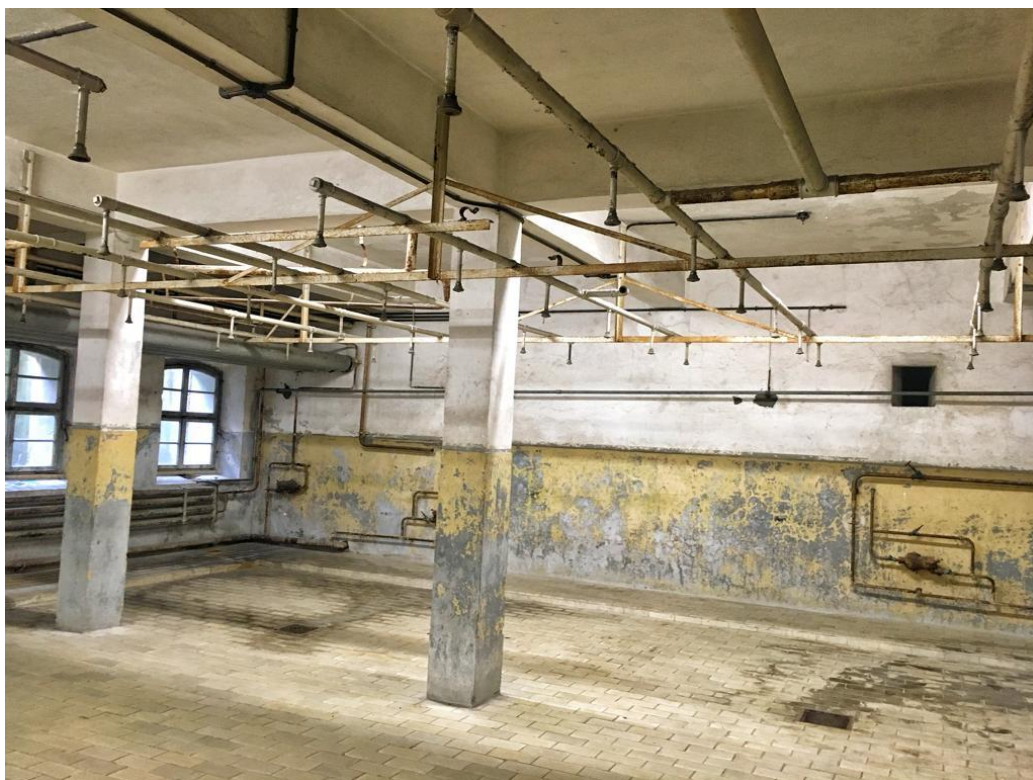
Obr. 4 - vstupní brána

Obr. 5 - pec na spalování mrtvol, dnes pietní místo

Obr. 6 - interiér baráku

Obr. 7 - sprchy

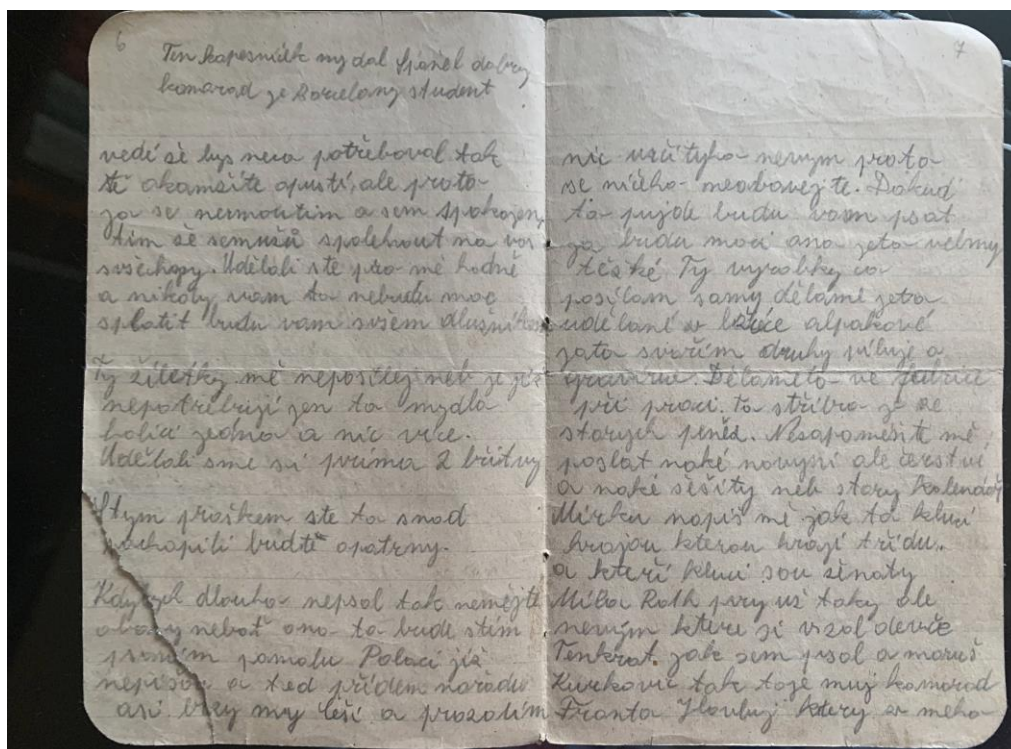
Obr. 8 - barák z venku

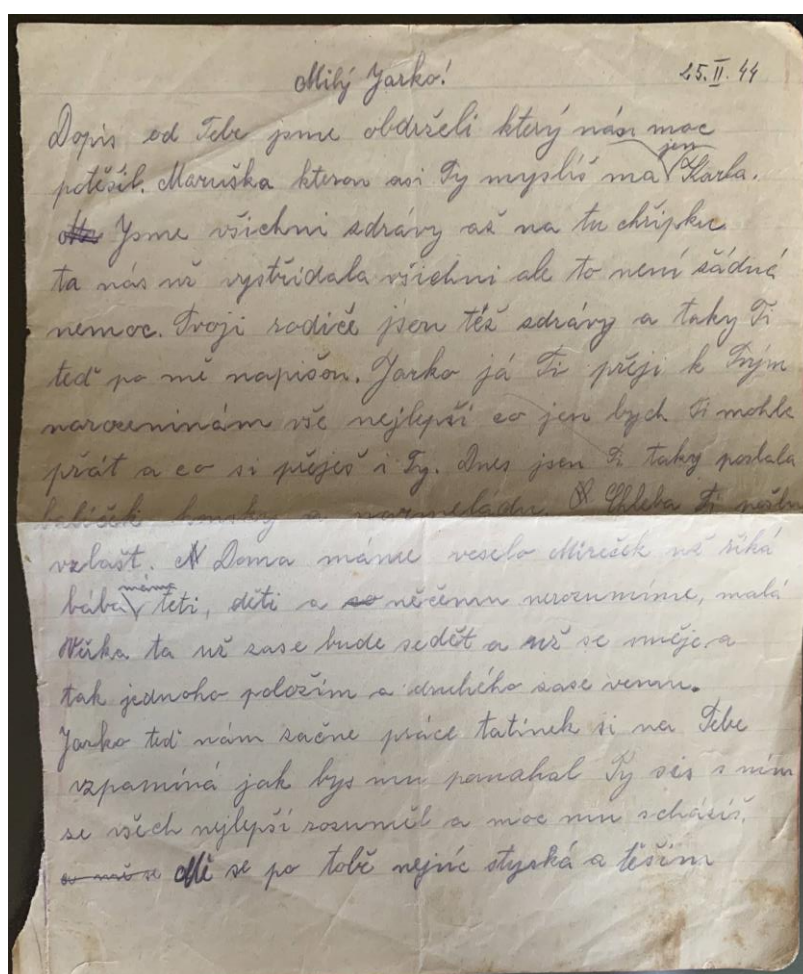
Obr. 9 - památník českých vězňů

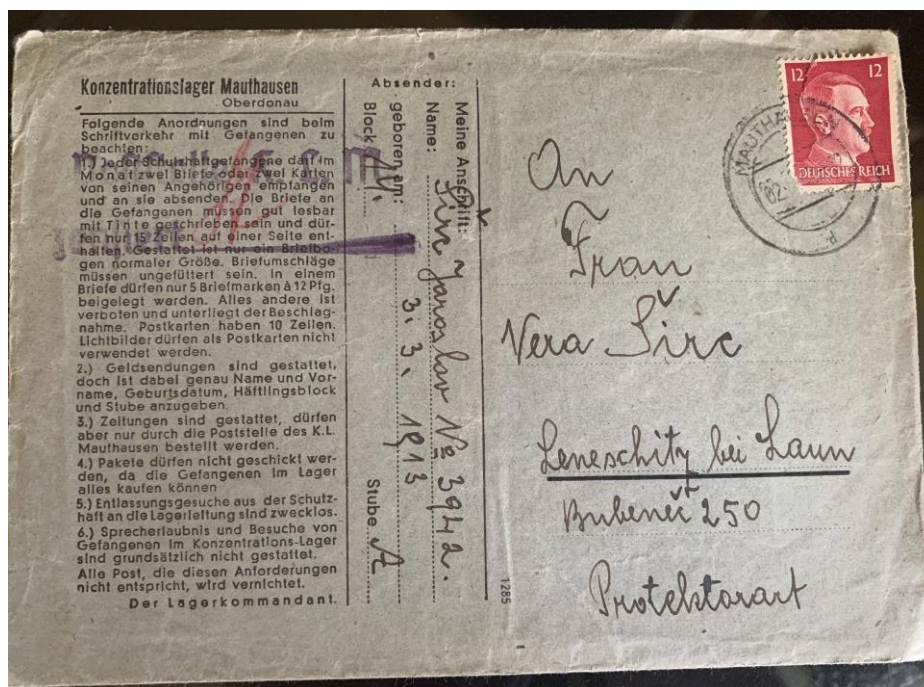
Obr. 10 - příjezdová cesta do tábora, vlevo v pozadí vstupní brána

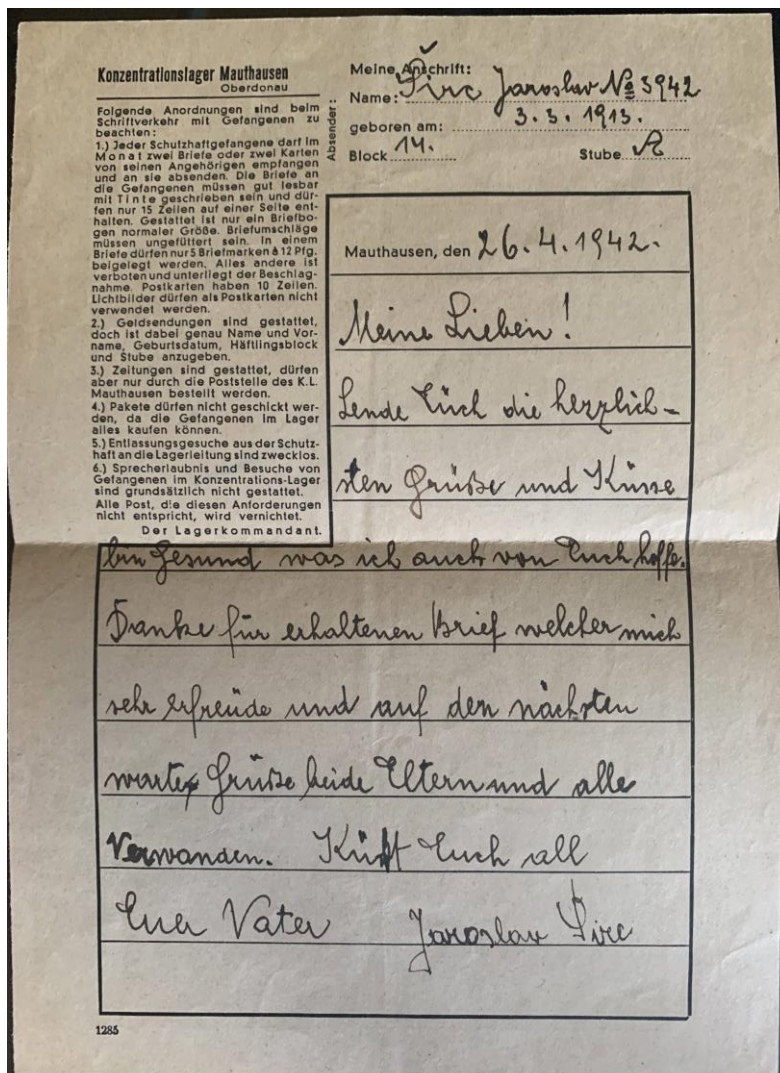
Obr. 11 - tajně poslaný dopis z KTM do Čech

Obr. 12 - tajně poslaný dopis z Čech od rodiny

Obr. 13 - dopis z KTM pro rodinu do Čech

Obr. 14 - dopis pro vězně od rodiny

Obr. 15 - kamenolom v Mauthausenu

Obr. 16 - kamenolom v Mauthausenu

Obr. 17 - jezírko v kamenolomu, do kterého padaly mrtvoly při "parašutistických skocích"

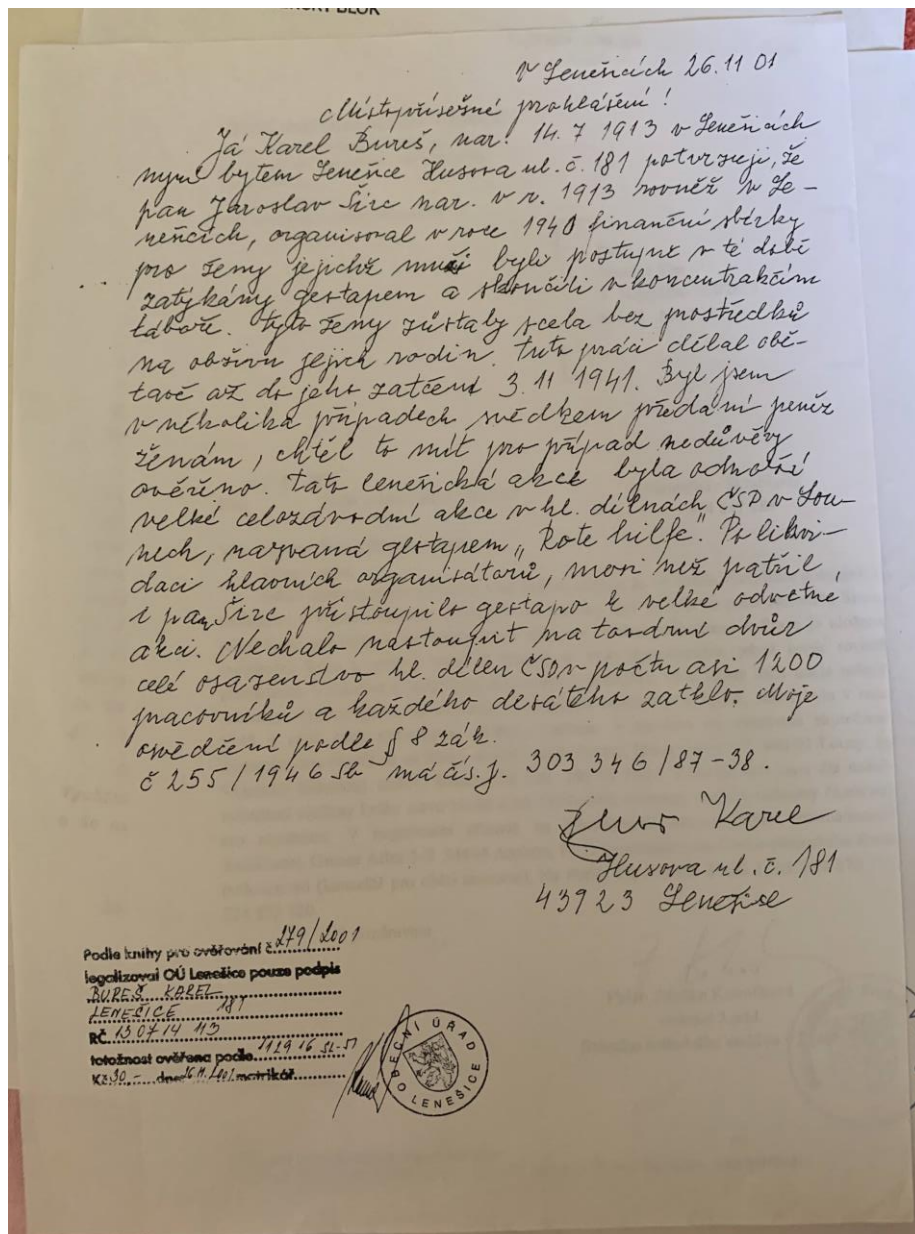
Obr. 18 - pohled na kamenolom z tábora

Obr. 19 - schody, po kterých vězni nosili kameny

MILITARY GOVERNMENT OF GERMANY MILITÄRREGIERUNG-BEFREIUNG MILITARY GOVERNMENT EXEMPTION		747553 -S B	
Datum der Ausstellung Date Issued <u>May 20th 1945</u>		Wird unwirksam am Expires on <u>May 24th 1945</u>	
Name Name <u>Siro Jaroslav</u>			
Anschrift Address <u>Conz Camp</u>		Wohnort Town <u>Mauthausen</u>	
Ausweiskarte Klasse Identity Card Type <u>letter</u>		Nr. No. <u> </u>	
Unterschrift des Inhabers Signature of Holder <u> </u>			
ANWEISUNGEN: Diese Befreiung ist im Namen der Militärregierung ausgestellt worden. Sie ist nicht übertragbar, darf nicht abgeändert oder vernichtet werden und ist nur gültig in Verbindung mit der Ausweiskarte des Inhabers. Der Verlust dieser Karte muß der Polizei gemeldet werden. Gefundene oder unwirksam gewordene Karten müssen an die ausstellende Behörde zurückgegeben werden. INSTRUCTIONS: This exemption is issued by Military Government. It is not transferable, must not be altered or destroyed, and is only valid when used in conjunction with the holder's identity card. The loss of this card must be reported to the police. If found, or on expiration of validity, this card must be returned to the issuing authority.		GRÜNDE, EINZELHEITEN UND AMTLICHE UNTERSCHRIFT: Die umstehend benannte Person ist, wie unten angegeben, von Beschränkungen betreffend: AUSGANG - REISE - VERBOTENE GEGENSTÄNDE - SPERRBEZIRK befreit. (Nicht zutreffendes ist durchzustreichen.) REASONS, SPECIFICATIONS AND ENDORSEMENTS: The person named on the reverse hereof is granted exemption, only as specified below, from restrictions regarding: CURFEW - TRAVEL - PROHIBITED ARTICLES - PROHIBITED AREA (delete where applicable). EINZELHEITEN DER BEFREIUNG: PARTICULARS OF EXEMPTION: travel from Steyr to Mauthausen, by truck Od. 110.829 travel from Steyr to Mauthausen, for returning home travel from Steyr to Mauthausen, for returning home GRÜNDE: REASONS: travel from Steyr to Mauthausen, for returning home Ausstellende Behörde Issuing Organisation <u>Military Government, Steyr</u> Name (Druckschrift) Name (printed) <u>P. J. Abselle</u> <u>Ran. Capt. Inf.</u> Unterschrift Signature <u> </u> C. Kapitzky Stammt. Serial No. <u>0266026</u>	

Obr. 20 - potvrzení o opuštění tábora za účelem návratu domů

Obr. 22 - místopřísežné potvrzení o pradědečkově účasti v odboji

Č E S T N Ě P R O H L Á Š E N Í

Já níže podepsaný čestně prohlašuji, že jsem byl od 3.10.1941 vězněn v koncentračním táboře Mauthausen, a to až do konce války 5.5.1945. Tam jsem poznal hodně spoluvěznů a dozvěděl jsem se proč byli uvězněni. Mezi jinými jsem blíže poznal tyto vězně:
Kavalírka Karla,
Svobodu Josefa,
Frydrycha Oldřicha,
Mádra Karla,
Širce Jaroslava.

Posledně jmenovaný Širce Jaroslav se stal nejlepším kamarádem a spolu jsme se dočkali osvobození. Pan Jaroslav Širce pocházel z Lenešic. Spolu s ním byli v KTM další spoluvězni, kteří s ním pracovali v dílnách ČSD Louny na opravách lokomotiv. Až do svého zatčení provozovali ilegální činnosti:

- sabotáže při montáži lokomotiv,
- ukrývání barevných kovů nutných k opravám lokomotiv,
- finanční podpora rodin již dříve zatčených kamarádů,
- šíření letáků vyzývajících k odboji atd.

Tuto činnost výše uvedení spoluvězni prováděli více jak rok, než byli zatčeni.

Pan Jaroslav Širce nyní bydlí v Městě, ul. V. Nejedlého 2872.

Havlík František

V Praze dne 18.3.2003

Havlůj František
Narozen 24.10.1919,
bytem Praha 5, Před rybníkem 110,
r.č. 19-10-24/050,
majitel osvědčení §8 zákona
č. 255/1946 Sb.,
držitel těchto vyznamenání:
- Československý válečný kříž 1939,
- ČS. Vojenskou medaili za zásluhy
II. Stupně
- Pamětní odznak druhého národního
odboje.

Podle ověřovací knihy poř. č. 534103/111
vlastnoručně podepsal - uznal podpis za svůj
vlastní
rodné číslo
trvalý pobyt
ježto totožnost byla zjištěna podle
tuto listinu před odborem občansko-správním
Úřadu městské části Praha 13
v Praze dne 19. 03. 2003

Liběna Skramalová

Osvobozeno od poplatku
dle zákona č. 255/46 Sb.

Obr. 23 - čestné prohlášení Františka Havlůje

ne-přisluzi prap...
Na dítě (dětí).....

Zl.: ..454/Práq...
Č.j.

...Laun.....,den ..16.3.1942
...Louny.....,ane

Herrn, Frau, Frä. ...Vera Širca.....
Pan, paní, slečna

in . Lenegohitz ..250.....
v . Lenešice

Betr. : Širca Jaroslav.....
Věc : Feststellung d. Besitzes
Verbot d. Verfügung über
denselben. Zjištění majetku -
zákaz dispoice.

Ueber Auftrag der Gehei-
men Staatspolizei, Staatspolizei-
leitstelle Prag, wird Ihnen se-
wie jedem Anderen unter Straf-
folgen jedwede freie Verfügung
mit Werten. Z příkazu Geheime Staats-
polizei, Staatspolizeileitstelle
Prag, z a k a z u j e se Vám, ja-
kož i komukoliv jinému pod trest-
ními následky jakákoliv velná
dispoice s hodnotami.

Ihres Gatten Jaroslav Širca..... vašeho manžela Jaroslav Širca..
geb.am
nar.dne .3.3.1913..... in
v . Janeschitz-Lenešice.....

die als sein Besitz im Abs.I./
und III./ der Vermögenserklä-
rung von které jsou uvedeny jako jeho ma-
jetek v odst.I./ a III./prohlá-
sení o majetku z

.....16.3.1942.....

angeführt sind, u n t e r s a g t .

Gleichzeitig wird Ihnen
auferlegt, einstweilen diese
Werte mit die Fürsorge eines
redlichen Besitzers zu verwal-
ten u. zw. bis zur weiteren
Entscheidung der Geheimen Staats-
polizei, Staatspolizeileitstelle
Prag. Současně se Vám ukládá, aby-
ste prozatímne tyto hodnoty spra-
veval/a/ s péčí řádného hospodáře
a te až de dalšího rozhodnutí Ge-
heime Staatspolizei, Staatspolizei-
leitstelle in Prag.

L.S.

REZIDENZBEHÖRDE IN LAUN
UNTERRECHTUNG
M. Müller

Obr. 24 - zpráva o zabavení majetku pradědečka

Kladno, den _____ An _____ _____ _____ Straße Seit dem _____ befinde ich mich in dem deutschen Polizeigefängnis Kladno. Post an mich, die am 15. und Ende eines jeden Monats angenommen wird, ist an folgende Anschrift zu senden: An die Geheime Staatspolizei Außendienststelle Kladno für Häftling <u>Jaroslav Lirc</u> Nr. _____ in Kladno. Auf den Briefbogen ist eingangs zu setzen: Für den Häftling _____ An jedem ersten und dritten Freitag im Monat in der Zeit von 8—12 Uhr können bei der Verwaltung des genannten Gefängnisses für mich abgegeben oder durch Post gesandt werden: nur Wäsche und Toilettenartikel. Lebensmittel und andere nicht zugelassene Gegenstände werden zurückgewiesen. Beim Versuch, nicht zugelassene Gegenstände und Mitteilungen einzuschmuggeln, werden weitere Sendungen nicht mehr angenommen. Die Rücksendung von schmutziger Wäsche erfolgt durch die Post. _____ Unterschrift.	V Kladně dne <u>6. 11. 1941</u> Pro <u>Věra Lircová</u> <u>Generická ulice</u> <u>Antonín 250.</u> ulice Jsem od <u>4. 11. 1941</u> v německém policejním vězení na Kladně. Pošta pro mne budiž zaslána vždy k 15. a poslednímu každého měsíce na následující adresu: Na dopis budiž ze začátku psáno: Pro vězně <u>Jaroslav Lirc</u> Každý první a třetí pátek v měsíci mohou se od 8—12 hod. u správy shora uvedeného vězení pro mne odevzdati neb poštou poslati: <u>modráček, svetr, ummí klobouk, rukavice</u> jen prádlo a toaletní potřeby. <u>havlík</u> <u>a malý kufřík a baňkový (mýdlo)</u> Potraviny a jiné nedovolené předměty se nepřijímají. Při pokusu takové předměty neb jakékoliv zprávy přibaliti nebudou pro mne další zásilky přijímány. <u>mýdlo</u> Špinavé prádlo vrací se poštou. _____ Podpis.
--	---

Obr. 25 - dopis z Kladna po tom, co se pradědeček oficiálně stal vězněm

Státní úřad

MINISTERSTVO NÁRODNÍ OBRANY
Kancelář československých legií

Kolku prosto
podle § 21 zák. č. 255/1946 Sb.

Cj. 29246 - Š1 - 435 - 1948.
Evid. číslo: 32561

Osvědčení

podle § 8 zák. č. 255/1946 Sb.

Jméno a příjmení Jaroslav Š I R C, nar. dne 3 / 3 1913
v Lenešice okres Louny země Čechy
dom. přísl. Lenešice okres Louny země Čechy

stát. obč. československý, je ve smyslu § 1 odst. 1, písm. E odst. 2 zákona ze dne 19. prosince 1946 č. 255 Sb. — o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození —

účastníkem národního boje za osvobození.

Podle ustanovení § 15 výše uvedeného zákona započítává se mu doba:
Od 4. listopadu 1941 do 5. května 1945 jako čs. politickému vězni.

Výkonným letcem byl ode dne - / - 19- do dne - / - 19 -
Jako parašutista byl v týlu nepřitele ode dne + - 19 - do dne - / - 19 -
Toto osvědčení je dokladem k uplatnění práv vyhrazených účastníkům národního boje za osvobození ustanovením §§ 3 až 5, 16 až 18 výše uvedeného zákona.

Poněvadž výše jmenovaný účastník národního boje za osvobození padl — popraven — zemřel — je ne-
zvěstný — invalidní — přechází jeho práva podle ustanovení § 6 odst. 1, písm. —, § 7 odst. 2 výše
uvedeného zákona na jeho

nar. dne / 19 v - - - - - okres - - - - -
přísl. do - - - - - okres - - - - - země - - - - -
státní občanství - - - - -

V Praze dne 24. září 1948.

Za ministra
Karel Janáček

Vlastnoruční podpis majitele osvědčení:
Jaroslav Širc

Tiskárna MNC Praha — 48-1253

Obr. 26 - odvědčení o pradědečkovi účasti v odboji

Obr. 27 - kresba mého pradědečka od přítele Španěla Arnala

Během roku je navštěvují tisíce rakouských občanů i návštěvníků ze zahraničí, zejména u příležitosti květinových vzpomínkových dnů. Při nich nechybějí zájezdy z České republiky. Nemalý okruh vězňů vydal osobní svědectví o těchto táborech smrti. Rovněž v dílech spisovatelů, publicistů, výtvarníků i hudebních skladatelů vznikaly a i nadále vznikají díla burející vědomí a svědomí současníků: NEZAPOMENOUT A VČAS POSTAVIT, HRÁZE, REVANŠISMUS A RECIDIVÁM! UŽ NIKDY NOVÉ MAUTHAUSENY!

I v naší České republice je v současné době aktuální na to nezapomínat. Vždyť roste řada případů vstřícnosti vůči revizionistickým až revanšistickým názorům a postojům, jejichž hlavním šéfem jsou představitelé sudetoněmeckého landsmanschaftu, z řad českých sdělovacích prostředků, historiků a publicistů i některých veřejných činitelů. Jejich snahou je zařít dobu okupace, její krutost a záměry vůči českému národu, nahradit historickou pravdu o příčinách a původu fašismu a druhé světové války, postavit oběť do role pachatele, a tak oslabovat i mezinárodní postavení našeho státu a důstojnost našeho národa. Bděme! Tito aktéři se zatím před nikým a ničím nezastávají. Využijme našich zbývajících sil k obraně odkazu národního odboje, především věnujme pozornost mladé generaci, s ní hovoříme a předáváme naše poslání pravdy a národní hrstí!

ROZHOVOR S ING. JANEM ZAVŘELEM

Do KTM jsi byl deportován mezi prvními českými vězni. Jaké to tam tehdy bylo?

O mé deportaci do koncentračního tábora rozhodlo gestapo v Klagenfurtu, kde jsem byl uvězněn za nezdařený přechod z protektorátu na rakousko-jugoslávské hranici dne 20. května 1940. Transport ve skupině asi 30 vězňů se uskutečnil po přechodném pobytu v KT Dachau. Myslím 25. srpna téhož roku.

V mauthausenském táboře však byli tehdy již čeští vězni, vysokoškolští studenti zatčení v rámci akce „17. listopad 1939“, které tam převezli 23. ledna 1940 a vytvořili z nich komando baubyro. V té době ostatními vězni byli Němci a Rakušané. Později přijížděly transporty republikánských Španělů z internačních táborů zřízených po pádu občanské války. Tento časový úsek jsem společně s Jaroslavem Martínkem již dříve popsal v jednom z minulých čísel zpravodaje.

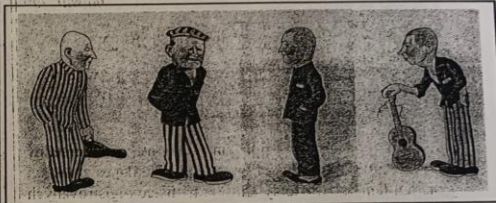
Připomínám, že tehdy tábor nebyl dostavěn. Hotové byly baráky pro SS a 20 bloků pro vězně, dále prádelna a kuchyně, vstupní brána s věžemi a elektrické oplocení u těchto staveb. Začínala stavba bunkru a krematoria. Zárevír sloužil barák nalevo vně vstupní brány, kde ještě nestála kamenná zeď. Jako apelplac sloužila plocha mezi štíty vězeňských bloků 1 až 5. Nehotové krematorium bylo však v provozu již na jaře 1940 pro velký počet mrtvých.

Předtím byla mrtvá těla skladována na haldách v prostoru garáží.

Po příchodu do tábora jsem obdobně jako převážná část vězňů trpěl hladem. Nejdříve jsem byl zařazen do komanda kamenolom Wiener Graben a později k vynášení slupek a bramborového odpadu. Ubytován jsem byl na bloku 9.

Určitý čas jsi byl v KT Steyr?

Ano. V září 1942, když jsem již byl přidělen do komanda baubyro, kde práce oproti předešlé byla méně riziková a pod střechou, i ubytování včetně stravy na bloku 2 se zlepšilo, byl jsem společně s Vladislavem Krejčím, Brňákem jako já, vybrán jako „strojař“ do komanda, které se formovalo pro KT Steyr. Tam jsem s několika dalšími Čechy pracoval v továrně na kulčkové ložiska, kde jsem byl přidělen k brusce. Po několika měsících jsem byl opět nakomandován zpět do Mauthausenu. Krejčí tam s dalšími pracoval až do osvobození tábora v roce 1945.

Kamarádi z KT Steyr: Kokolski, J. Širc, J. Peč, F. Havlaj – kresba španělů Arnala

Jaké to bylo v komandu baubyro?

Mezi vedoucí vězně patřil až do doby svého propuštění v září 1942 Jaroslav Martínek. Já měl určeno pracovat jako statik. Ovšem s poznatky získanými při předchozím studiu jsem nevystačil. Zažil jsem tak horké chvíle zejména, když jsem měl projektovat např. mostní výztuže apod. Abych se vyhnul případnému obvinění ze sabotáže, dával jsem přednost až jejich nadměrnému zesilování, což mi nevyneslo nadšení těch, kteří pak museli konstrukci zesilovat. Naštěstí jsem v knihovně SS objevil obsáhlou příručku a ta mi mnoho pomohla. Po osvobození jsem si ji odnesl jako relikt.

Ale v komandu byly i jiné horké chvíle. K nim patřilo vyšetřování v souvislosti s útekem vězňů, nebo dny odplaty za atentát na Heydricha, kdy Češi šli do štráfky. Vedoucím baubyra byl důstojník SS Neumann, tu a tam se nás zastal a horké chvíle pak poněkud zchladil.

V komandu a také na druhém bloku jsem měl přátelské styky s českými vězni a také s několika vězni jiné národnosti. Mezi ně patřil i mladý Američan Louis Biagione. Byl v Rakousku vysazen jako tajný americký zpravodajec a po zatčení deportován do Mauthausenu. Jednoho dne mi, optimisticky naladěný, sdělil, že se má dostat na politické oddělení. Domníval se, že bude propuštěn nebo převeden do vojenského zajateckého tábora s lepšími podmínkami. Vrátil se však zcela zlomený, neboť mu bylo sděleno, že nebyl uznán válečným

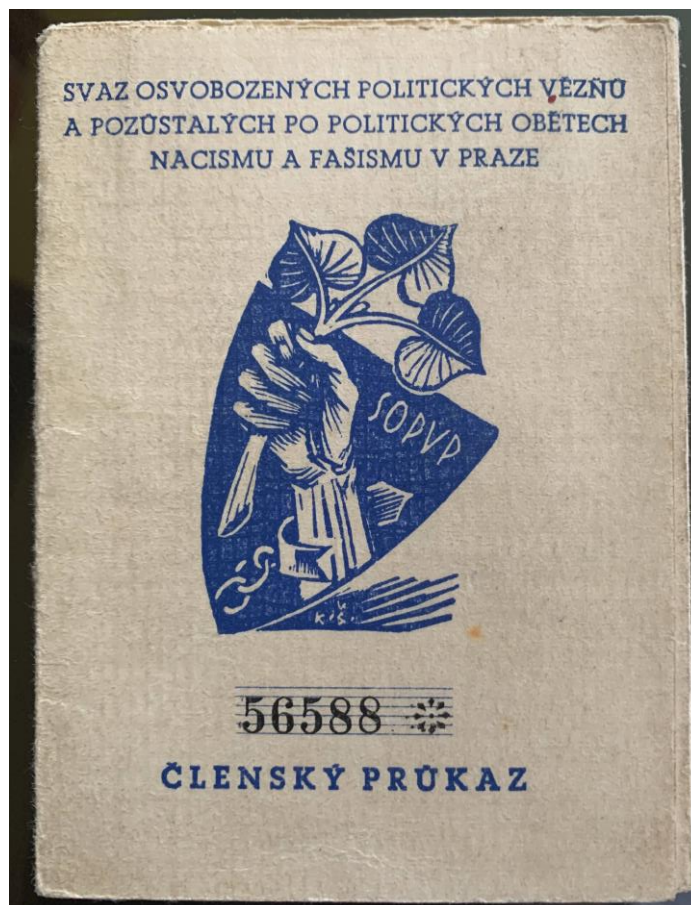
Obr. 28 - ukázka z Mauthausenského bloku rok 2005, číslo 25

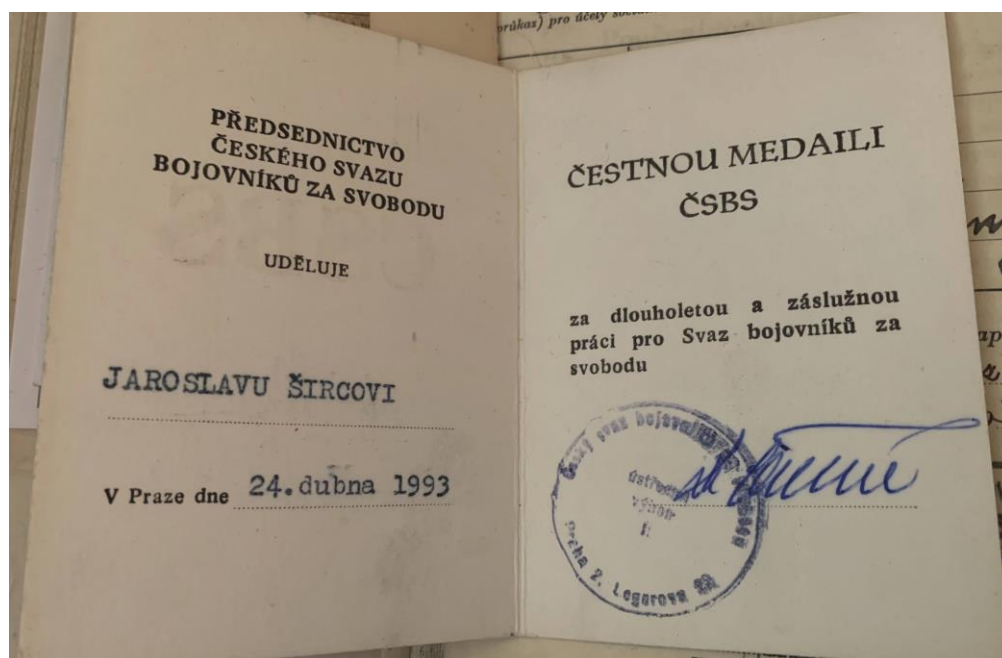
Obr. 29 - náramek s vězeňským číslem

Obr. 30 - pohlednice s nalepenou fotkou mé prababičky

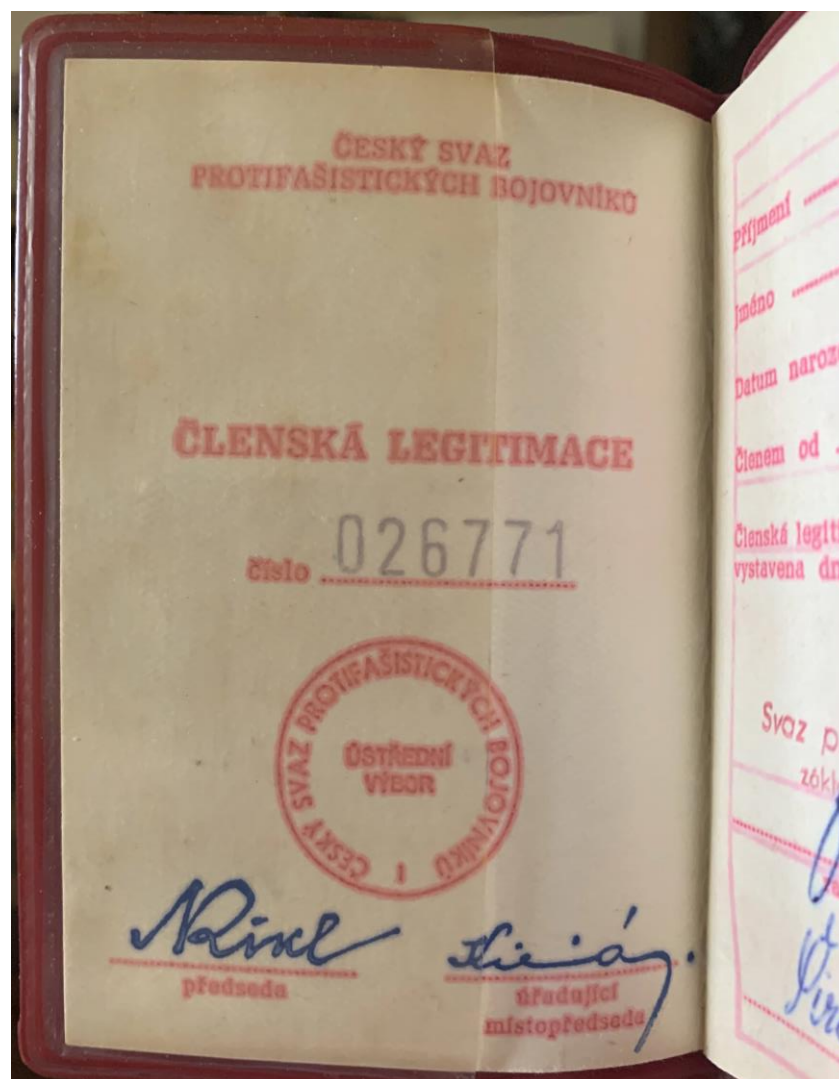
Obr. 31 - členský průkaz SOPVP mého pradědečka

Obr. 32 - udělení medaile ČSBS pradědečkovi

Obr. 33 - pradědečkova medaile od ministerstva obrany ČR k 60. výročí ukončení 2. světové války

Obr. 34 - členský průkaz Českého svazu protifašistických bojovníků